

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ,
МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЕКОНОМІКО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ТРАНСПОРТУ
*Кафедра економічної теорії***

НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Методичні рекомендації щодо практичних, семінарських занять та самостійної роботи для студентів економічних спеціальностей всіх форм навчання.

Київ 2013

Національна економіка: Методичні рекомендації щодо практичних, семінарських занять та самостійної роботи для студентів економічних спеціальностей всіх форм навчання / В. М. Толстов, Л. С. Цибульський. – К.: ДЕТУТ, 2013.– 87 с.

Методичні рекомендації спрямовані на самостійне вивчення дисципліни, засвоєння та закріплення теоретичних знань. Наведений перелік питань і тематика контрольних робіт охоплюють практично весь зміст тематичного плану, а запропоновані завдання дозволять студентам самостійно та якісно підготуватися до підсумкового контролю по дисципліні.

Методичні рекомендації призначені для студентів економічних спеціальностей всіх форм навчання для самостійного опрацювання дисципліни.

Рекомендовано на засіданні кафедри «ЕТ» (протокол № 10 від 28.04.2010 р.) та методичною комісією (протокол № 7 від 28.04.2010р.)

Укладачі: *В. М. Толстов*, к.е.н., доц.;

Л. С. Цибульський, к.е.н., доц.

Рецензенти: *О. Ю. Рудченко*, док. екон. наук., проф.

О. М. Ярош, кан. екон. наук., доц.

Зміст

<i>Вступ</i>	4
2. Зміст дисципліни по темах	6
3. Плани лекцій	45
4. Плани семінарських і практичних занять	48
5. Самостійна робота студентів	51
6. Реферати, контрольні роботи.....	54
7. Модульні завдання.....	56
8. Комплексні розрахункові завдання.....	56
9. Порядок та критерії оцінювання знань студентів	76
10. Рекомендована література (основна і додаткова)	83

ВСТУП

Дисципліна «Національна економіка» належить до нормативних дисциплін, які покликані забезпечувати функціональну економічну підготовку бакалаврів всіх спеціальностей напряму «Економіка і підприємництво».

Мета дисципліни полягає в тому, щоб надати студентам теоретичні знання та найпростіші методичні навички з питань, які відображають умови та результати функціонування та розвитку господарського комплексу країни порівняно з економіками інших країн. При цьому в центрі уваги перебувають показники, які відображають потенціал та структуру національної економіки, її інституційні системи та організаційні механізми управління, соціальні, екологічні та зовнішньоекономічні аспекти функціонування національної економіки.

Для досягнення поставленої мети в процесі викладання даної дисципліни передбачається вирішення таких завдань:

- характеристики реальної економіки за допомогою таких категорій як економічний потенціал країни та структурні параметри національної економіки;
- розгляд сучасних теорій щодо інституційної системи зростання та розвитку національної економіки;
- висвітлення ролі держави в економічній системі країни, методів та інструментів її впливу на економіку;
- визначення соціальних результатів економічного розвитку країни та суперечності між економічним розвитком та екологією;
- розкриття місця національної економіки у світовому господарстві та питань, пов'язаних з міжнародною конкурентоспроможністю.

Після опанування дисципліни «Національна економіка» студент повинен:

знати:

- ключові показники, що характеризують параметри реальної економіки та її ефективність;
- основні інструменти, норми та правила, які регулюють процеси функціонування та розвитку національною економікою;

уміти:

- аналізувати потенціал та ефективність реальної економіки;
- визначати роль окремих інструментів та організаційних механізмів в регулюванні економічного розвитку;
- оцінювати соціальні, екологічні та зовнішньоекономічні наслідки функціонування національної економіки.

2. ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ ПО ТЕМАХ

Тема 1. Національна економіка: загальне та особливе

Поняття «Національна економіка». Соціальна та економічна ефективність. Показники ефективності національної економіки та їх розрахунок. Інтегрований показник ефективності національної економіки.

Сутність поняття «національне багатство» та його елементи. Створені нефінансові активи (основні та оборотні засоби, запаси готової продукції, державні резерви, цінності). Нестворені нефінансові активи (матеріальні та нематеріальні активи). Фінансові активи (пасиви).

Природні ресурси як економічний фактор. Вплив природних ресурсів на економічний розвиток. Структура природно-ресурсного потенціалу. Характеристика окремих складових природно-ресурсного потенціалу України (земельні, лісові, водні, мінеральні ресурси). Економічна оцінка природно-ресурсного потенціалу. Особливості оцінки окремих видів природних ресурсів.

Роль населення у розвитку економіки та її динаміки. Зміст категорії «людський потенціал». Трудовий потенціал, його склад і структура. Трудові ресурси та зайнятість населення. Розрахунок рівня зайнятості та рівня безробіття.

Сутність поняття «виробничий» та «науково-технічний потенціал». Характеристика виробничого потенціалу України. Промисловість як провідна галузь національної економіки. Основні складові та характеристика науково-технічного потенціалу України.

Основні поняття та визначення

Потенціал національної економіки – здатність економіки країни виробляти товари й послуги та забезпечувати розширене відтворення з метою задоволення потреб населення, покращення якості життя громадян.

Національне багатство – сукупність ресурсів країни та накопичених благ, які знаходяться в її розпорядженні та можуть використовуватись для здійснення процесу виробництва продукції, робіт, надання послуг та забезпечення життєдіяльності людей.

Створені нефінансові активи – частина національного багатства країни, що є результатом виробничої діяльності: основні засоби, запаси матеріальних оборотних засобів та готової продукції, цінності.

Основні засоби – складова національного багатства країни, яка тривалий час багаторазово і постійно у незмінній натурально-речовинній формі використовується в економіці, поступово переносячи свою вартість на продукцію, роботи, послуги.

Запаси матеріальних оборотних засобів – постійно поновлювана частина національного багатства (сировина, матеріали, паливо, насіння, корма, незавершене виробництво, готова продукція та ін.), яка створена у поточному або у попередньому періоді, та зберігається для подальшого продажу, використання у виробництві чи іншою метою.

Державні матеріальні резерви – частина створених матеріальних благ (засобів виробництва та предметів споживання), яка не використовується в даний час, і являє собою стратегічні запаси країни на випадок непередбачених ситуацій та форс-мажорних обставин.

Цінності – кошторисні товари тривалого користування (дорогоцінні метали, коштовне каміння, твори мистецтва, антикваріат), які не зношуються з часом, як правило, не використовуються для споживання або у виробництві та придбання з метою збереження вартості у часі.

Нестворені нефінансові активи – частина національного багатства, що не є результатом виробничої діяльності, яка або існує у природі (земля, вода, ліси, надра та ін.), або є результатом певних юридичних дій (патенти, торгові марки, ноу-хау, гудвіл).

Матеріальні нестворені активи – сукупність активів природного походження (природних ресурсів), які не є результатом виробничої діяльності.

Нематеріальні нестворені активи - активи, які є результатом певних юридичних дій та надають виключне право своїм власникам на здійснення конкретних видів діяльності або на виробництво певних видів товарів та послуг (патенти, торгові марки, ноу-хау, гудвіл).

Фінансові активи – складова національного багатства, яка відображає вкладення коштів у монетарне золото, цінні папери та інші зобов'язання, які забезпечують зростання економічного потенціалу країни (кредити та запозичення, дебіторська та кредиторська заборгованість та ін.).

Природно-ресурсний потенціал – сукупність природних ресурсів та природних умов, які можуть бути використані в господарській діяльності країни з врахуванням досягнень науково-технічного прогресу.

Природні ресурси – елемент національного багатства, який включає в себе зміст і сили природи (земля, корисні копалини, ліси, вода та ін.), які використовуються (чи можуть бути використані) у виробничій чи іншій діяльності з метою задоволення потреб людського суспільства.

Людський потенціал – сукупна здатність населення, що проживає (знаходиться) на території країни, забезпечити, за рахунок вроджених здібностей, рівня освіти, набутого професійного досвіду та знань, творчих здібностей, морально-психологічних якостей та фізичного здоров'я збільшення національного багатства країни.

Трудовий потенціал – можливості країни забезпечувати потреби економіки робочою силою та кваліфікованими працівниками.

Структура трудового потенціалу – співвідношення, яке відбиває взаємозв'язки між окремими його складовими.

Трудові ресурси – частина населення країни, яка за своїми фізичними, духовними здібностями та професійно-кваліфікаційним рівнем може брати участь у трудовій діяльності в народному господарстві країни відповідно до встановлених державою умов.

Зайняте населення – особи обох статей у віці 15-70 років, які займаються економічною діяльністю: працюють за наймом; роботодавці; особи, які самостійно забезпечують себе роботою, включаючи зайнятих в особистих селянських господарствах або безкоштовно працюючих у сімейному бізнесі, служителі релігійних культів, військовослужбовці та ін.

Безробітні – особи обох статей у віці 15-70 років, зареєстровані та незареєстровані у службі зайнятості, які одночасно задовольняють трьома умовам: не мають роботи, протягом останніх чотирьох тижнів шукали роботу або намагались організувати власну справу, впродовж найближчих двох тижнів готові приступити до роботи.

Економічно активне населення – населення обох статей у віці 15-70 років, яке протягом певного періоду забезпечує пропозицію робочої сили для виробництва товарів та послуг. До нього відносяться особи, зайняті економічною діяльністю та безробітні.

Виробничий та науково-технічний потенціал – сукупна спроможність галузей народного господарства та регіонів виробляти продукцію, здійснювати інвестиційну та інноваційну діяльність і надавати послуги населенню та виробництву.

Ефективність національної економіки – співвідношення між результатами функціонування економіки та витратами, які необхідні для досягнення цих результатів.

Продуктивність праці – показник ефективності використання живої праці в національній економіці, який відображає кількість ВВП, виробленого на одиницю витрат живої праці.

Матеріаловіддача – показник ефективності використання матеріальних ресурсів в національній економіці, який визначається як співвідношення між вартістю ВВП та матеріальними витратами на його виробництво.

Фондовіддача – показник ефективності використання основних виробничих фондів в національній економіці, який відображає скільки продукції припадає на одиницю вартості основних виробничих фондів.

Тема 2. Економічні теорії та базисні інститути національної економіки

Сутність та показники економічного розвитку. Зіставлення понять економічне зростання та економічний розвиток. Геометричні моделі економічного розвитку: теорія циклічності та теорія систем. Сутність

економічного розвитку. Два підходи до оцінки процесів розвитку. Система показників кількісних змін економічного розвитку. Показники якісних змін економічного розвитку: індекс соціального розвитку, індекс розвитку людського потенціалу, індекс зубожіння та індекс розвитку з врахуванням гендерного розподілу, комплекс індикаторів сталого розвитку.

Теорії та моделі економічного розвитку. Посткейнсіанські моделі економічного зростання. Основні положення моделей С.Кезнеця, Р.Харрода, О.Домара, Дж.Робінсона, а також неокласичних моделей економічного зростання: виробнича функція, модель Р.Солоу. Сутність ендогенного впливу НТЕП на економічний розвиток: модель П.Ромера. Інституціональна модель економічного розвитку. Моделі економічного зростання країн, що розвиваються: двосекторна модель Льюїса.

Етапи економічного зростання та розвитку. Основні підходи до відокремлення етапів економічного розвитку: формаційний, технократичний, цивілізаційний. Сутність формаційного підходу та етапів економічного розвитку. Методологічні основи технократичного підходу до етапізації процесів економічного розвитку. Зіставлення підходів Д.Белла, М.Кастельса та С.Глазьєва. Основні етапи економічного розвитку за цивілізаційним підходом.

Стратегічна модель економічного розвитку України. Сутність стратегічної мети розвитку національної економіки. Сутність змін, які необхідно здійснити для досягнення цілей економічного розвитку України: напрямки змін у соціальній, інституціональній, інноваційно-інвестиційній сферах, сфері макроекономічної політики, внутрішнього ринку та реального сектору економіки.

Основні поняття та їх визначення

Доіндустріальне суспільство – соціальний порядок, який заснований на примітивних виробничих формах, що розвиваються в галузях, які забезпечують видобуток та первинну обробку ресурсів.

Економічне зростання – збільшення реального обсягу кінцевої продукції або реального ВВП на душу населення за певний період за рахунок збільшення виробничих потужностей економіки.

Економічний розвиток – динамічний багатоваріантний циклічний процес, який має спіралеподібну форму та виявляється через кількісні та якісні зрушення у структурі системи при збереженні її цілісності.

Індекс розвитку людського потенціалу – інтегральний показник, який застосовується для оцінки досягнень країн у рівні соціального розвитку.

Постіндустріальне суспільство – соціальний порядок, за якого виробництво є безперервним впливом на навколишнє середовище, кожна сфера людської діяльності тісно пов'язана з іншими. Найважливішою ознакою постіндустріального суспільства є експансія у економічному секторі виробництва послуг та інформації.

Технологічний уклад – сукупність технологічних процесів, що знаходяться на одному рівні.

Індикативний план – рекомендаційна система планових заходів, що передбачає створення таких умов функціонування суб'єктів економіки, які б спонукали їх до виконання поставлених завдань. Притаманний змішаній економіці.

Контроль – процес забезпечення досягнення цілей плану (програми), метою якого є сприяння тому, щоб фактичні результати якомога більше відповідали цілям плану (програми).

Концепція – система поглядів на певні явища, а також спосіб розуміння, тлумачення, інтерпретації їх.

Критерії – ознаки або умови, за якими при порівнянні альтернатив розвитку одній з них надається перевага.

Макроекономічне планування – вид діяльності держави щодо визначення стратегічних, тактичних та оперативних цілей планового періоду, а також способів досягнення таких цілей.

Нормативний метод планово-економічних розрахунків – метод, заснований на використанні прогресивної, науково обґрунтованої системи норм і нормативів.

Пріоритети – найважливіші напрями державної економічної політики.

Синергетичний ефект – ефект, що породжується не окремими складовими системи, а їхнім взаємозв'язком, спільними діями.

Системний підхід у соціально-економічній політиці – цілісна методологія, сутність якої полягає у розгляді об'єктів будь-якої природи як багатокомпонентної системи, сукупності взаємопов'язаних і взаємодіючих елементів, що забезпечують свій внесок і вплив на результат функціонування.

Соціально орієнтована ринкова економіка – модель змішаної економіки, стратегічна ціль соціально-економічної політики України.

Стратегія – у менеджменті – детальний, всебічний комплексний план, спрямований на втілення місії держави.

Тактика – цілі і засоби, форми і способи діяльності, які найбільше відповідають конкретним обставинам на даний момент і забезпечують досягнення стратегічних цілей.

Ціль – бажаний стан системи або результат її діяльності.

Тема 3. Теорія соціального добробуту та соціально-ринкової економіки

Сутність соціального вибору. Теорія соціального вибору (або теорія Кеннета Ероу). Способи узгодження індивідуальних уподобань в моделюванні соціального вибору. Проблема раціональності соціального вибору і парадокс голосування (або парадокс М. Кондорсе). Необхідність використання при соціальному виборі аксіоми повноти та аксіоми транзитивності. Функція соціального добробуту. Побудова кривих незмінного добробуту (або суспільних кривих байдужості). Вибір конкретної форми функції соціального добробуту. Підходи до категорії справедливості: утилітаризм, лібералізм (роулзіанський підхід), ліберальний підхід (класичний лібералізм). Класична утилітаристська (або Бентама) функція добробуту, функція добробуту із зваженою сумою корисностей, роулзіанська функція добробуту.

Сутність соціальної сфери та її складові. Основні складові системи фінансового забезпечення соціальної сфери: джерела фінансування, інструменти

формування джерел фінансування, напрямки фінансування. Змішане фінансування соціальної сфери. Позабюджетна фінансова страхова система. Кошторисно-бюджетне фінансування соціальної сфери. Кошторис витрат та його складові – загальний і спеціальний фонди. Етапи складання, розподілу, затвердження та виконання кошторисів. Забезпечення фінансовими ресурсами згідно з кошторисом тієї чи іншої галузі соціальної сфери. Фінансування освіти та загальноосвітніх закладів, розвитку науки, культури і туризму, охорони здоров'я, фізичної культури і спорту. Основні джерела фінансування соціального захисту та соціальних гарантій.

Основні поняття та їх визначення

Бідність – неможливість через брак коштів підтримувати спосіб життя, притаманний конкретному суспільству в конкретний період часу.

Блага – товари та послуги, інші об'єкти навколишнього світу, власні дії чи дії інших людей, збільшення споживання (використання) яких є бажаним для споживача (підвищує його добробут).

Вторинний розподіл доходів – розподіл, що відображає наслідок *перерозподілу доходів* між різними групами домогосподарств, який здійснює влада.

Економічний добробут – згідно з А. Пігу – реалізоване за певний проміжок часу споживання товарів і послуг.

Економічні блага – блага, наявні обсяги яких менші за ті, які бажали б мати споживачі благ (тобто менші за потребу в них), на відміну від вільних благ; визначальна властивість економічних благ – рідкісність.

Ефективне (оптимальне за Парето) розміщення – розподіл благ та ресурсів в економіці, за якого поліпшення добробуту будь-якого суб'єкта чи соціальної групи можливе лише за рахунок погіршення добробуту інших.

Ефективність у споживанні для всіх споживачів даного блага (на окремому ринку) – визначається у принципі так само, як ефективність для споживача на ринку певного блага: ефективність у споживанні досягається тоді,

коли споживачі купують обсяг блага, який максимізує їх сумарну корисність, що відповідає точкам кривої ринкового попиту за кожної заданої ціни.

Корисність – суб'єктивно оцінене задоволення споживача від споживання блага (кошика благ).

Крива байдужості – графічне відображення всіх комбінацій споживання благ, які для індивіда є еквівалентними.

Крива Лоренца – графік у системі координат (де по вертикалі – кумулятивна частка доходів у відсотках від 0 до 100%, по горизонталі – кумулятивна частка у відсотках тих, хто отримує ці доходи, також від 0 до 100%), який ілюструє ступінь нерівності в розподілі доходів.

Крива незмінного добробуту (суспільна крива байдужості) – графічне відображення всіх комбінацій розподілу благ і доходів між індивідами, які відповідають одному фіксованому рівню суспільного добробуту (іншими словами – це лінія рівня функції суспільного добробуту).

Межа бідності – визначає певний рівень доходів у середньому на члена родини протягом року; цей показник дозволяє визначити бідних: до них належать домогосподарства, чий дохід не перевищує межі бідності. В Україні *межа бідності* [2] визначається на підставі відносного критерію зарахування різних верств населення до категорії бідних, який розраховується за фіксованою часткою середнього доходу на душу населення (витрат) – 75% медіанного рівня сукупних доходів (витрат) у розрахунку на умовного дорослого (згідно з Методикою комплексної оцінки бідності).

Мінімальний споживчий бюджет – набір продовольчих і непродовольчих товарів та послуг у натуральному і вартісному вираженні, що забезпечує задоволення основних фізіологічних і соціально-культурних потреб людини (згідно з Законом України «Про мінімальний споживчий бюджет»).

Неекономічні блага – блага, які є одночасно необмежені і безоплатні, наприклад, сонячне світло, вода, повітря. До неекономічних можна віднести деякі *соціальні блага*, такі, як стосунки в родині, психологічний клімат на роботі, спілкування з друзями.

Особистий розподіл доходів – один з двох підходів до розподілу доходів, (поряд із *функціональним розподілом доходів*), коли розглядається розподіл доходів між окремими особистостями за розміром доходів зі всіх джерел.

Первинний розподіл доходів – розподіл доходів, що утворюється в економіці безпосередньо під час виробничих процесів без втручання влади.

Прожитковий мінімум – вартісна величина достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості (згідно з Законом України «Про державні соціальні стандарти та соціальні гарантії»).

Рівень бідності визначає частку населення, яка опиняється нижче порога бідності. Показник рівня бідності залежить від нерівності в розподілі доходів і від порога бідності.

Рідкісність – властивість, притаманна всім економічним благам, що означає дисбаланс між можливостями економічної системи, який визначається наявністю цих благ у суспільстві в кожному місці і кожний момент часу та бажаннями споживачів отримати певні обсяги благ.

Соціальна допомога – одна з найпоширеніших форм трансфертів; це програми, які можна розподілити на дві групи: 1) програми типу *соціального страхування*, 2) програми *державної допомоги*.

Соціальний вибір – теорія, яка вивчає зв'язок між уподобаннями окремих індивідів і суспільними уподобаннями, зокрема – проблему агрегації індивідуальних уподобань у суспільні (соціальні) уподобання. Вирішення цієї проблеми дозволяє побудувати конкретну *функцію суспільного добробуту* та порівнювати *Парето-ефективні* варіанти розподілу добробуту (благ і доходів) між членами суспільства з метою вибору кращого серед них, який найбільшою мірою відповідає суспільним уявленням щодо справедливості – такий вибір, власне, і називається *соціальним вибором*.

Соціальні блага – різновид *неекономічних благ*, таких як стосунки в родині, психологічний клімат на роботі, спілкування з друзями .

Трансферт – невідшкодована передача частки доходів або благ від одних осіб чи установ іншим. Трансферт може здійснюватись у грошовій формі, у вигляді надання певних послуг; він може приймати також форму передачі економічних можливостей .

Функція суспільного добробуту (ФСД) – спосіб агрегації індивідуальних уподобань у суспільні уподобання в економічній теорії добробуту. Модель, що формулює цілі суспільства і в якій рівень суспільного добробуту (W) є математичною функцією розміщення ресурсів між індивідами: $W = F(U_1, U_2, \dots, U_n)$, де U_1, U_2, \dots, U_n – рівні корисності, які досягаються кожним із індивідів при певному варіанті розподілу набору благ $X = (x_1, x_2, x_3, \dots)$ між ними. У свою чергу, кожний з індивідуальних рівнів корисності визначається згідно з функціями індивідуальної корисності $U_1 = f_1(X)$, $U_2 = f_2(X)$.

Тема 4. Характеристика економічного потенціалу

Сутність та види структурних пропорцій в економіці. Соціальна структура економіки. Структура форм власності за показниками кількості підприємств та організацій, обсягу реалізованої продукції, кількості найманих працівників. Розподіл населення за рівнем доходів. Зміни у соціальній структурі економіки за роки незалежності України.

Організаційна структура економіки. Сутність секторного поділу економіки. Структура інституційних секторів економіки. Структура бізнесу в Україні та її основні показники. Роль малого бізнесу в ринковій економіці. Структура організаційно-правових форм господарювання. Характеристика ступеня розвитку корпоративних відносин в економіці.

Основні пропорції відтворювальної структури економіки: між виробництвом засобів виробництва і виробництвом предметів споживання, між споживанням основного капіталу та доданою вартістю, між споживанням та

нагромадженням, між виробничими галузями та інфраструктурою. Вплив змін у відтворювальних пропорціях на економічне зростання.

Сутність пропорцій між видами економічної діяльності. Структура укрупнених видів економічної діяльності як ознака розвитку національної економіки. Тенденції у структурній динаміці видів економічної діяльності за показниками зайнятості, вартості основних засобів, валової доданої вартості.

Сутність та види регіональної структури економіки. Територіальні форми організації національної економіки та їх співвідношення. Показники регіональної структури економіки. Структурна динаміка виробництва промислової та сільськогосподарської продукції за економічними районами.

Основні структурні пропорції у зовнішньої торгівлі: між обсягами експорту та імпорту, між товарами та послугами в експортно-імпортних операціях, частка інвестиційних товарів в імпорті. Товарна структура експорту та імпорту як характеристика конкурентоспроможності національної економіки. Структурний ефект: вимірювання та використання в аналізі макроекономічної динаміки.

Основні поняття та їх визначення

Структура національної економіки – співвідношення, які відбивають взаємозалежності між окремими частинами економіки та її зв'язки із зовнішнім світом.

Соціальна структура економіки – це розподіл економіки за формами власності та за рівнем доходів населення.

Секторна структура – це розподіл економіки на сектори, між якими існують зв'язки, що пов'язані з виробництвом, розподілом і перерозподілом доходів, виробництвом товарів та послуг, реальним та фінансовим секторами, виробництвом та споживанням тощо.

Нефінансові корпорації – підприємства (юридичні особи) усіх форм власності, діяльність яких орієнтована на виробництво й реалізацію товарів і нефінансових послуг на ринку з метою отримання прибутку, та некомерційні

організації, засновані різноманітними групами виробників (асоціації підприємців, торговельні палати тощо).

Фінансові корпорації – комерційні організації, що спеціалізуються на фінансово-посередницькій діяльності: кредитні установи (банки, включаючи Національний банк, фондові біржі, інвестиційні фонди, довірчі товариства, кредитні спілки тощо) та страхові компанії.

Сектор загального державного управління – органи державного управління всіх рівнів; некомерційні організації, що виробляють і надають безкоштовні або пільгові послуги індивідуального характеру у сферах освіти, охорони здоров'я, культури, спорту, відпочинку, соціального забезпечення, тощо; послуги колективного характеру в галузі державного управління, оборони, шляхового та лісового господарства, сільськогосподарського обслуговування тощо.

Сектор домашніх господарств – сукупність фізичних осіб як споживачів, рахунки яких неможливо відокремити від рахунків самого домашнього господарства ні юридично ні економічно.

Некомерційні організації, що обслуговують домашні господарства – юридичні особи та їх підрозділи, створені окремими групами домашніх господарств для забезпечення власних інтересів.

Малі підприємства – це новостворювані та діючі підприємства незалежно від форм власності, в яких середня облікова чисельність працюючих за звітний рік не перевищує 50 осіб, а обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) за цей період не перевищує суми, еквівалентної 500 тис. євро за середньорічним курсом НБУ.

Великі підприємства – підприємства, в яких середньо облікова чисельність працюючих перевищує тисячу осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за рік перевищує суму, еквівалентну 5 млн. євро.

Середні підприємства – підприємства, які за ознаками середньої облікової чисельності працюючих та обсягу реалізованої продукції не відносяться до малих або великих.

Організаційно-правова форма господарювання – це комплекс юридичних, правових, господарчих норм, які визначають характер, умови та способи формування відносин між власниками підприємства, а також між підприємством і зовнішніми щодо нього суб'єктами господарської діяльності та органами державної влади.

Унітарне підприємство – підприємство, що створюється одним засновником, який виділяє необхідне для того майно, та безпосередньо або через керівника, який ним призначається, керує підприємством.

Корпоративне підприємство – підприємство, що утворюється двома або більше засновниками шляхом об'єднання майна та/або підприємницької чи трудової діяльності, діє на підставі їх спільного управління справами, у тому числі через органи, що ними створюються, та спільної участі засновників у розподілі доходів та ризиків підприємства.

Норма нагромадження – питома вага частини валового внутрішнього продукту, яка використовується на нагромадження основного та оборотного капіталу.

Інфраструктура економіки – сукупність видів економічної діяльності, які забезпечують виробництво продукції у матеріальній формі.

Вид економічної діяльності – поєднання дій людей, у результаті якого створюється продукція чи надаються послуги, що характеризуються особливістю призначення, однорідністю використаних ресурсів, спільністю технічної бази та технологічних процесів.

Регіональна структура економіки – це розподіл національної економіки за територіальними формами організації господарства.

Спеціальна (вільна) економічна зона – територія в прикордонних або інших регіонах країни, яка має особливий юридичний та економічний статус.

Територія пріоритетного розвитку – адміністративно-територіальна одиниця, яка має особливий (пільговий) режим інвестиційної діяльності, спрямований на забезпечення соціально-економічного розвитку регіону.

Структурний ефект - вплив структурних змін в економіці на динаміку макроекономічних показників.

Тема 5. Інституціональні чинники розвитку

Інституціоналізм та інститути. Структура та функції інститутів. Координаційна та розподільчі функції інститутів. Інституційна теорія: «старий» та «новий» інституціоналізм. «Дерево» інституціоналізму. «Старий» інституціоналізм: методологія холізму, методологічний індивідуалізм. Неокласична теорія: неоінституціональна економіка та нова інституціональна економіка. Неоінституціональна економіка: теорія прав власності; теорія оптимального контракту; теорія суспільного вибору; конституційна економіка; теорія трансакційних витрат. Нова інституціональна економіка: теорія ігор; нова економічна теорія інституціоналізму. Практична функція інституційної теорії.

Правила (норми). Ієрархія правил. Формальні та неформальні правила. Економічна поведінка щодо прийняття рішень. Обмеження при прийнятті рішень. Обмежена раціональність. Система інститутів. Взаємодія індивідів та інститутів різних типів. Значення інститутів. Напрямки ефективного функціонування інститутів.

Права власності. Приватна, суспільна (комунальна) та державна власність. Поняття та значення трансакції. Трансакційні витрати: їх класифікація. Форми організації економічної діяльності: стихійний порядок, планомірний порядок. Контракти: сутність. Основні типи контрактів.

Види організацій та їх роль в економічному розвитку суспільства: фірма, домашні господарства, держава. Природа фірми. Домашні господарства: суть, типи.

Держава як економічна організація. Зовнішні ефекти. Теорема Коуза. Суспільні блага. Роль держави в ринковій економіці. Недоліки (провали) ринку. Інституційні аспекти ринкового господарства. Напрями організаційно-інституціональних перетворень в економіці. Тіньова (нелегальна) економіка. Нелегальний ринок як інституціональна система. Наслідки існування нелегальної економіки. Інституційне середовище. Структура інституційного середовища. Інституційне середовище та економічні системи. Місце та роль економічного середовища в житті суспільства.

Основні поняття та їх визначення

Інституціоналізм – провідний напрям економічної теорії ХХ століття. Предметом його дослідження є вивчення суспільства як сукупності економічних та неекономічних інститутів, що перебувають у взаємозв'язку, взаємодії та розвитку.

Інституціональний детермінізм – методологічний підхід традиційного інституціоналізму згідно з яким природа та механізм суспільного розвитку пояснюються інституціональними факторами. Розвиток суспільства вважається не спонтанним процесом, а таким, хід та рамки якого детерміновані саме інститутами та їх еволюцією.

Інститут – основні політичні, соціальні, правові норми, які є базою для виробництва, обміну та споживання, впливають на функціонування економіки через дію на витрати обміну та виробництва, зменшення економічної невизначеності.

Інституціональні фактори – фактори, пов'язані з управлінням та регулюванням окремих сфер, складових частин, сторін, елементів соціально-економічних відносин.

Конвергенція інститутів – спосіб взаємодії неформальних та формальних інститутів в процесі інституційних змін (імпорту інститутів), який полягає у зближенні старих та нових інституційних норм; оптимальним

результатом якого є позитивна або еволюційна конвергенція, що обумовлює дієздатність нових, імпортованих інституцій.

Методологічний індивідуалізм – принцип, який пояснює інститути через їх відповідність інтересам індивідів виходячи з того, що індивіди – первинні, а інститути – вторинні.

Традиційний інституціоналізм – американська інституціональна теорія, сформована у 20 - 30 роки ХХ ст. Представниками є Т. Веблен, Дж. Коммонс, В. Мітчелл.

Методологія традиційного інституціоналізму – заснована на інституціональному методі дослідження; визнанні суспільних інститутів такими, що піддаються реформуванню та вдосконаленню; визнанні ідеї керованої еволюції; принципі технологічного детермінізму – визнанні фактором економічного розвитку прогресу науки, техніки.

Холізм – методологічний принцип традиційного американського інституціоналізму згідно з яким вихідним пунктом теоретичного аналізу виступають не індивіди, а інститути. Пояснення суспільної поведінки, інтересів та взаємодії економічних суб'єктів здійснюється на підставі характеристики інститутів. Інститути – первинні, а індивіди – вторинні.

Неоінституціоналізм – теоретичний напрям сучасного інституціоналізму, основи якого сформувались шляхом синтезу теоретико-методологічних засад традиційного американського інституціоналізму та неокласики.

Новий інституціоналізм – нова економічна теорія інституціоналізму, яка є результатом поєднання теоретичних основ традиційного інституціоналізму з суттєво модифікованими методологічними принципами неокласики.

Формальні інститути – інститути, що набули статусу легітимних, і які стали обов'язковим правилом для частини суб'єктів господарювання.

Неформальні інститути – інститути, закріплені традиціями, звичаями, але такі, що не мають правового оформлення.

Еволюція інститутів – механізм інституційних змін, що реалізується шляхом еволюційно-генетичного розвитку, в процесі якого неформальні

інститути, що існують у вигляді норм, традицій, правил, звичаїв, набувають законодавчо-правового оформлення, тобто формального статусу.

Правила – це моделі або зразки поведінки, які визначають як необхідно себе поводити в тій чи іншій ситуації.

Формальні правила – правила, які існують у формі офіційних текстів або завірених третьою стороною усних домовленостей, в ролі гарантів яких виступають індивіди, які спеціалізуються на цій функції.

Неформальні правила – правила, які існують в пам'яті різних учасників соціальних груп, в ролі гаранта яких виступає будь який учасник групи, який виявив їх порушення.

Права власності – сукупність прав, поведінкових відносин, які складаються між людьми з приводу використання ними економічних благ.

Трансакція – взаємодія суб'єктів з приводу обміну економічних благ.

Трансакційні витрати – витрати, в сфері обміну, що забезпечують перехід прав власності з одних рук до інших і охорону цих прав.

Трансформаційні витрати – витрати, що супроводжують процес фізичної зміни матеріалу, внаслідок чого отримується продукт, який має певну цінність.

Контракт (договір) – угода про обмін правомочностями та їхній захист, що є результатом свідомого та вільного вибору індивідів у заданих інституціональних межах.

Фірма – множина асиметричних невивірених обмінів, в яких координація діяльності індивідів здійснюється за допомогою команд.

Домашні господарства – господарства, які ведуть одна або кілька осіб, що мають спільне житло, з метою відтворення робочої сили та розвитку особистості на підставі кінцевого споживання продуктів сфери матеріального та нематеріального виробництва.

Держава – організація економічної, політичної, правової та ідеологічної влади в суспільстві, за допомогою якої забезпечується її цілісність і безпека,

здійснюється виконання загальнолюдських та класових соціально-економічних функцій.

Тема 6. Формування інфраструктури соціального ринку

Роль ринкової інфраструктури у забезпеченні функціонування ринку через створення цивілізованих відносин між його суб'єктами. Ринковий сектор. Суб'єкти ринкової економіки. Формування основних елементів ринкової інфраструктури. Біржі: товарні, фондові, фрахтові, валютні, універсальні і спеціалізовані. Цінні папери. Первинний і вторинний ринок цінних паперів. Посередники біржової торгівлі. Біржові угоди.

Основні поняття та їх визначення

Біржа – організаційно-правова форма оптової торгівлі масовими товарами за стандартами та зразками (товарна біржа) або систематичних операцій з купівлі-продажу цінних паперів (фондова біржа), валюти (валютна біржа), робочої сили (біржа праці), угод із фрахтування (фрахтова біржа).

Універсальна біржа – біржа, яка здійснює операції не тільки з широким асортиментом товарів, а й з валютою, цінними паперами та фрахтовими контрактами.

Цінні папери – документи, що виражають майнові (боргові) зобов'язання.

Угода (операція) – домовленість про взаємну передачу прав та зобов'язань стосовно біржового товару, яка супроводжується передачею фінансового інструмента (банківських документів чи грошей) від однієї особи до іншої.

Форвардна угода – строкова угода за готівковою формою розрахунку, відповідно до якої покупець і продавець погоджуються на поставку товару обумовленої якості та кількості (або валюти) на певну дату в майбутньому. Ціна товару, курс валюти тощо фіксуються в момент укладання угоди.

Ф'ючерсні угоди – угоди про купівлю-продаж фінансових інструментів або товарів обумовленої марки на біржах за умови оплати їх за узгодженою

ціною через певний проміжок часу після укладання угоди. Ф'ючерсні угоди укладаються не з метою купівлі чи продажу, а з метою страхування (хеджування) угоди стосовно наявного товару, з метою отримання різниці від перепродажу ф'ючерсної угоди, або для отримання прибутку від зміни цін і курсів, що відбуваються на кінець ліквідаційного періоду.

Онкольні угоди – система купівлі реального товару або цінних паперів, за якою ціна не фіксується аж до вимоги покупця. Продавець страхує себе хеджуванням продажу. Ціна, за якою він закриває хедж, стає ціною закупівлі реального товару.

Хедж – строкова угода, укладена для страхування від можливого коливання цін.

Опціон – договірне зобов'язання купити або продати певний вид цінностей чи фінансових прав за встановленою НА момент підписання угоди ціною в межах певного періоду. В обмін на отримання такого права покупець опціону сплачує продавцеві певну суму – премію. Ризик покупця опціону обмежений цією премією, а ризик продавця зменшується на величину отриманої премії.

Опціон на купівлю дає право, але не зобов'язує купити ф'ючерсний контракт, товар або іншу цінність за певною ціною.

Акції – цінні папери, випущені акціонерними товариствами, які засвідчують вкладення певної кількості капіталу і дають право їхньому власникові на отримання певного доходу (дивіденду) з прибутку акціонерного товариства.

Облігація – документ, що засвідчує передачу грошей у борг на певний строк з правом отримання щорічного фіксованого доходу та зобов'язання про повернення суми боргу у визначений строк.

Вексель – письмове боргове зобов'язання за встановленою законом формою, яке видається позичальником (боржником, векседавачем) кредитору (векселеотримувачу), що надає останньому право вимагати від боржника повернення зазначеної у векселі суми в певний строк.

Варрант – цінний папір, що випускається разом з облігацією чи привілейованою акцією і дає її власникові право на додаткові пільги у визначений час.

Сертифікат (депозитний) – фінансовий документ, випущений банком, який засвідчує наявність грошового депозиту і зобов'язання виплатити цю суму тримачеві сертифіката у певний строк. Це цінний папір на пред'явника.

Коносамент – розписка, що видається агентом транспортного підприємства (судна, літака тощо) відправникові вантажу, яка засвідчує прийняття вантажу для перевезення і зобов'язання видати його в пункті призначення тримачеві коносаменту. Передача коносаменту здійснюється за правилами передачі цінних паперів (іменний, ордерний або на пред'явника) і рівнозначна передачі самого вантажу.

На **первинному ринку цінних паперів** відбувається розміщення щойно випущених цінних паперів. **Емітентами** можуть бути: державні органи влади різних рівнів, підприємства, організації, іноземні юридичні особи.

Вторинний ринок цінних паперів забезпечує перепродаж раніше випущених цінних паперів через фондову біржу і позабіржовий оборот. Громадяни та юридичні особи, що купують цінні папери від свого імені й за свій рахунок, є **інвесторами**.

Валютна біржа – біржа, що здійснює на регулярній та впорядкованій основі купівлю-продаж іноземної валюти за ринковими цінами.

Курс, який встановлюється на біржі, називають **офіційним курсом**. Він лежить в основі розрахунків комерційних банків із клієнтами. У роботі валютної біржі беруть участь представники держави.

Біржовим валютним товаром є валюта і золото.

Біржа праці – державна структура, яка опосередковує стосунки між роботодавцями і найманою робочою силою.

Тема 7. Державність та державне управління економікою

Місце держави в громадянському суспільстві. Держава як інститут реалізації суспільних інтересів. Функції держави. Економічні функції держави: формування правових засад функціонування економіки; емісійна; усунення вад ринкового саморегулювання; перерозподіл доходів; забезпечення людей обов'язковими товарами. Ефективність за Парето. Води ринкового саморегулювання. Антимонопольна (конкурентна) політика. Виробництво суспільних товарів як функція держави. Властивості суспільних товарів. Чисті й змішані суспільні та приватні товари. Позитивні й негативні зовнішні ефекти (екстерналії). Неповнота ринків. Недосконалість інформації. Інформаційна асиметрія на ринку. Стабілізаційна політика. Сутність понять: «державне втручання в економіку», «економічна політика держави», «державне управління», «державна регуляторна політика», «державне регулювання економіки». Об'єкти та суб'єкти економічної політики держави.

Суб'єкти і об'єкти розподілу доходів і ресурсів. Сутність ринкового механізму розподілу. Держава як суб'єкт розподілу ресурсів і доходів. Прямі та непрямі (опосередковані) методи розподілу ресурсів і доходів. Власність в системі розподілу. Націоналізація та приватизація власності як методи розподілу власності. Державний сектор економіки. Податкова система як елемент державного перерозподілу доходів. Розподільча функція податків. Складові податкової системи: система оподаткування, система податкових органів. Пропорційна, прогресивна, змішана, регресивна форми оподаткування. Податковий тягар та його розподіл. Податкові пільги як інструмент розподілу. Державний бюджет в системі розподілу. Бюджетна система України. Форми розподілу доходів держави: бюджетні дотації, субсидії, субвенції. Класифікація видатків державного бюджету. Державний борг в системі розподілу.

Поняття суспільного сектору економіки. Сектор державного управління (СДУ). Доходи та видатки установ СДУ. Ефективність суспільного сектору економіки. Джерела фінансування діяльності установ СДУ. Кошториси бюджетних установ. Порядок фінансування органів влади і управління,

національної оборони, правоохоронної діяльності і забезпечення безпеки держави, освіти, охорони здоров'я, соціального захисту і соціального забезпечення, культури і мистецтва, фізичної культури і спорту.

Взаємовідносини бізнесу і держави як суперечлива система співробітництва і антагонізму. Передумови взаємозалежності підприємництва і держави. Основні напрямки підтримки державою бізнесу: створення і підтримка інфраструктури економічної системи; сприяння розвитку нових і прогресивних галузей економіки; здійснення і підтримка науково-дослідних і конструкторських розробок; державні закупівлі продукції; стимулювання продажу, збору і зберігання інформації. Підтримка державою крупного, малого і середнього бізнесу.

Основні поняття та їх визначення

Антимонopolьна (конкурентна) політика держави – комплекс заходів, спрямованих на запобігання monopolьній діяльності, обмеження та припинення її, а також на розвиток конкуренції.

Вади ринкового саморегулювання – властивість ринкової економіки, виникають внаслідок неефективного за Парето розподілу економічних ресурсів.

Дерегулювання підприємництва – сукупність заходів, спрямованих на зменшення втручання державних органів у підприємницьку діяльність, усунення правових, адміністративних, економічних та організаційних перешкод для її розвитку.

Державне управління – це вид діяльності держави, яка полягає у здійсненні нею керівного управляючого впливу, шляхом використання повноважень виконавчої влади через використання заходів, нормативно-правових актів, здійснення розпорядчих функцій з метою комплексного соціально-економічного розвитку і забезпечення реалізації державної політики у відповідних сферах суспільного життя.

Об'єкт державного управління – це система, яка підпорядковується владній волі суб'єкта управління і виконує його рішення, тобто система якою управляють. Об'єктами можуть бути галузі, регіони, підприємства, органи.

Функція управління – це вид державно-управлінської діяльності, що базується на розподілі та взаємодії управлінської праці і здійснюється відповідно до законодавства спеціально створеними органами виконавчої влади з метою втілення в життя завдань державного управління.

Методи державного регулювання економіки – це способи впливу держави на сферу підприємництва, інфраструктуру ринку, некомерційних секторів економіки з метою створення умов для їх ефективного функціонування відповідно до напрямів державної економічної політики.

Державна економічна політика – цілеспрямований вплив на економічні процеси на макро- і мікрорівні, створення та вдосконалення умов економічного розвитку відповідно до певного суспільного устрою.

Державне регулювання економіки – 1. Різновид чистого суспільного товару. 2. Система знань про сутність, закономірності дії та правила застосування типових методів і засобів впливу держави на хід соціально-економічного розвитку, спрямованих на досягнення цілей державної економічної політики. 3. Сфера діяльності держави щодо цілеспрямованого впливу на поведінку суб'єктів господарювання.

Державне управління економікою – організуючий і регулювальний вплив держави на економічну діяльність суб'єктів ринку з метою впорядкування її та підвищення результативності.

Економічна функція держави – створення передумов, необхідних для ефективної економічної діяльності суспільства.

Ефективний за Парето розподіл ресурсів – розподіл ресурсів, за якого стан суб'єктів ринку або поліпшується або не змінюється.

Змішана економіка – економічна система, в якій розподіл економічних ресурсів здійснюється на основі поєднання механізмів ринкового саморегулювання та державного регулювання.

Змішані суспільні товари – товари, яким у помірному ступені притаманні властивості суспільних товарів.

Кошторис бюджетної установи – основний плановий документ, який надає повноваження бюджетній установі щодо отримання доходів і здійснення видатків, визначає обсяг і спрямування коштів для виконання установою своїх функцій та досягнення цілей, визначених на рік відповідно до бюджетних призначень.

Націоналізація – перехід об'єкта власності від приватного власника до держави.

Негативні екстерналії – ситуації, коли в результаті дій суб'єкта ринку частка власних витрат перекладається на інших суб'єктів.

Неповний ринок – ринок, що не забезпечує потреби споживачів у товарах, навіть якщо ціни перевищують витрати на виробництво їх.

Обов'язкові товари – товари, які є обов'язковими для споживання суб'єктами економічної діяльності.

Позитивні екстерналії – ситуації, коли суб'єкт ринку бере на себе витрати для реалізації інтересів інших суб'єктів ринку.

Приватизація – 1. Процес перетворення державної власності у недержавну. 2. Відчуження майна, що перебуває у державній власності, на користь фізичних та юридичних осіб, які можуть бути покупцями, з метою підвищення соціально-економічної ефективності виробництва та залучення коштів на структурну перебудову економіки.

Приватні товари – товари, яким не притаманні властивості суспільних товарів.

Прогресивний податок – податок, за яким частка доходу, виплачувана як податок (ставка податку), зростає зі зростанням доходу або купівельної спроможності.

Пропорційний податок – податок, за яким частка доходу, виплачена у вигляді податку, залишається постійною в міру зростання доходу.

Регресивний податок – податок, середня ставка якого знижується зі зростанням доходу.

Ринкова економіка – економічна система, в якій розподіл економічних ресурсів здійснюється через механізм ринкового саморегулювання.

Сектор державного управління – один із секторів економіки, до якого відносять державні установи, головною функцією яких є перерозподіл доходів і багатства, а також надання неринкових (суспільних) послуг як суспільству в цілому, так і окремим його членам (або групам осіб).

Суспільні товари – товари, що мають дві властивості: несуперництво у споживанні та загальнодоступність.

Тема 8. Демократія, економічна свобода та економічний порядок

Вимоги формування нових ринкових відносин і створення регуляторних та інституціональних умов функціонування ринку. Основні засади економічної політики держави. Розробка і створення державою нових правових меж функціонування економіки. Гармонізація різних сфер суспільства з метою запобігання конфліктів між суб'єктами ринкових відносин. Створення національної моделі регулювання і взаємодії сфер ринку і держави на основі дії відповідних регуляторів, тобто забезпечення ефективного управління економічними процесами за допомогою заходів економічної політики.

Держава формує правові межі функціонування економіки (розробляє правила гри) і гарантує їх виконання. Так, уряди забезпечують права власності, умови виконання угод, тобто створюють правовий простір для різних трансакцій в економіці.

Держава підтримує існуючі економічні відносини і ринок як основну форму зв'язку між господарюючими суб'єктами, а також головну умову існування ринку – конкуренцію. У цій функції держава забезпечує доступ на ринки і правове обмеження руйнівних форм прояву монопольної влади, які знижують ефективність використання ресурсів і наносять збиток споживачам і виробникам певних видів продукції.

Роль державних інститутів у процесі створення та підтримки економічного порядку (стимулі свободи) на базі діючих демократичних

інститутів. Задачі об'єднання вимог суспільства в економічній та політичній сферах.

Основні поняття та їх визначення

Автократія – система правління, за якої необмежена верховна влада у державі належить одній особі і не контролюється представницькими органами.

Авторитаризм – державний устрій, характерними ознаками якого є режим особистої влади, відсутність демократичних інститутів диктаторські методи правління.

Авторитет влади – одна з форм легітимного здійснення влади. Це якість яку може мати або не мати суб'єкт влади.

Альянс – об'єднання держав, організації на підставі договірних зобов'язань.

Бюрократія – специфічна форма організації управління в суспільстві, що характеризується надмірною самостійністю виконавчої влади, зростанням впливу адміністративного апарату, ролі чиновників. Це – прошарок людей, які професійно займаються питаннями управління й виконання рішень владних органів.

ВЕТО – заборона або призупинення верховним органом державної влади чи главою держави в дію постанови законодавчого органу. Вето може означати заперечення президентом закону, прийнятого парламентом.

Влада – 1) центральне, організаційне її регулятивно-контрольне начало політики, здатність, право і можливість суб'єкта політики нав'язувати власну волю, розпоряджатися іншими людьми, суспільними групами, державами за допомогою авторитету, закону, примусу тощо. 2) система керівних (державних) органів.

Волюнтаризм – 1) напрям політичної свідомості, який розглядає людську волю, суб'єктивізм як головний чинник політики: 2) політична діяльність,

зумовлена передусім суб'єктивною волею керівних осіб лідерів панівних політичних угруповань.

Вотум – рішення, прийняте голосуванням. У парламентській практиці часто виражає довіру чи недовіру урядові.

Вплив політичний – дія (або утримання від дії) суб'єкта політики щодо інших суб'єктів або суспільства в цілому з метою реалізації власних цілей і політичних програм.

Геополітика – політична доктрина, яка надає переважного значення в обґрунтуванні політики зовнішнім чинникам.

Глобалізм – стиль у політиці, за якого певне питання розглядається і вирішується у контексті загальнолюдських проблем, що потребують для свого розв'язання спільних зусиль.

Громадянське суспільство – сфера політичних відносин у суспільстві (економічних, духовних, релігійних, приватних, сімейних та ін.), галузь самовияву інтересів і волі вільних індивідів. У демократичних системах громадянське суспільство зумовлює і визначає сферу діяльності держави та її органів.

Громадські організації – добровільні об'єднання громадян, які сприяють розвиткові їхньої політичної, трудової активності й самодіяльності, задоволенню і захисту багатогранних інтересів та запитів, діють відповідно до завдань, цілей, закріплених у їхніх статутах.

Держава – форма політичної організації суспільства, головною функцією якої є управління суспільними процесами.

Демократія – форма політичної організації суспільства, яка визначає джерелом влади народ, його право вирішувати державні справи, водночас захищаючи громадянські права і свободи.

Демократизація – втілення демократичних принципів у організації суспільства.

Діяльність політична – невід'ємна складова загальної людської діяльності, специфічна сутність якої полягає в сукупності дій окремих індивідів

і великих соціальних груп, спрямованих на реалізацію їхніх політичних інтересів, насамперед, завоювання, утримання і використання влади.

Ідеологія – упорядкована, струнка система поглядів, які виражають ставлення до дійсності, цілі й програми, спрямовані на закріплення, розвиток чи зміну суспільних відносин. Як і політика, ідеологія має універсальний характер, тобто охоплює найрізноманітніші галузі думки діяльності, поведінки, визначає їх спрямованість, цілі й засоби.

Квота – мінімум голосів, необхідних для отримання на виборах депутатського кандидата.

Коаліція – союз політичних партій або угруповань, створений на добровільних засадах для спільної участі у виборах або створення спільного (коаліційного) уряду.

Комюніке – офіційне повідомлення про хід і наслідки переговорів між державними і громадськими діячами, делегаціями у міжнародних відносинах.

Консерватизм – політична ідеологія і практика суспільно-політичного життя, що орієнтується на збереження і підтримання існуючих форм соціальної структури, традиційних цінностей і морально-правових засад.

Конфедерація – союз суверенних держав, об'єднаних спільними керівними органами, створений для певних цілей, зокрема координації дій у сфері політики (переважно у зовнішньополітичних і військових справах).

Корупція – злочинна діяльність щодо використання посадовими особами довірених їм прав і владних можливостей з метою власного збагачення. Типові вияви: підкуп чиновників, політичних діячів, хабарництво, протекціонізм.

Легітимізація – процедура суспільного визнання, пояснення і виправдань якоїсь дії особи, факту. Не означає юридично оформленої законності й цим відрізняється від легалізації.

Лібералізм – політична та ідеологічна течія, що об'єднує прихильників парламентського ладу, вільного підприємництва і демократичних свобод.

Націоналізм – 1) світогляд і система політичних поглядів, яка проголошує пріоритет національних цінностей щодо усіх інших; 2) один з основних принципів державного устрою, коли націю розуміються як одержавлений етнос.

Національна ідея – акумулятор прогресивних національних програм, політичних ідей, гасел, цінностей, рушій національного прогресу, основа національно-визвольних рухів, національної самосуверинізації. Н.і. становить платформу національної ідеології, визначає теоретичні засади національній свідомості.

Національна свідомість – сукупність теоретичних, буденних, елітних, власне національних і зарубіжних ідей, настанов, прагнень, культурних набутоків. які сприяють прогресивному розвитку націй в усіх сферах її функціонування. Н.с. – універсум буття нації. Основні рівні: буденний, теоретичний, політико-державний.

Нація – 1) історична соціоетнічна, політична, духовна спільнота людей з певною психологією, самовідданістю, спільною територією, культурою, мовою, економічним життям; 2) сукупність громадян однієї держави.

Олігархія – форма державного правління, за якої політичне та економічне правління здійснюється невеликою групою людей, а також сама ця група.

Плебіцит – форма загального голосування, різновид референдуму.

Плюралізм – система влади, заснована на взаємодії та співпраці основних політичних сил і організацій.

Політична система – впорядкована сукупність державних, політичних громадських організацій та інститутів, сфера політичного життя суспільства П.С. конкретного суспільства визначається його класовою природою, соціальним ладом, формою правління, типом держави, характером політичного режиму, політико-ідеологічними та культурними відносинами у суспільстві, політико-правовим статусом держави, історичною та національною традиціями політичного устрою.

Політична соціалізація – засвоєння особою соціального й політичного досвіду шляхом включення її у політичну систему, в управління політичними процесами. Найважливішими результатами П.с. є політичні переконання, почуття, цінності й норми політичної діяльності, що роблять суспільство спроможним забезпечити збереження, модернізацію чи зміну політичного режиму.

Політичний режим – сукупність засобів і методів здійснення політичної влади, яка відображує характер взаємовідносин громадян і держави. Визначається способом і характером формування представницьких установ, органів влади, співвідношенням законодавчої, виконавчої і судової влади, центральних і місцевих органів, станом, роллю та умовами діяльності громадських організацій, рухів, партій, правовим статусом особи, ступенем розвитку демократичних свобод.

Політичні відносини – відносини між суб'єктами політики у процесі здобуття та утримання політичної влади, реалізації інтересів у сфері політики.

Правова держава – форма організації державної влади, за якої верховенство в усіх сферах життя належить закону. В П.д. усі державні органи й громадяни однаковою мірою відповідальні перед законом: реалізуються всі права людини; здійснюється розподіл влади на законодавчу, виконавчу, судову.

Самоврядування – надане законом і державною владою право місцевих органів самостійно розв'язувати коло питань, що входять до їхньої компетенції: діяльність щодо реалізації цього права.

Технократія – соціологічна концепція, за якою керівною силою суспільства є науково-технічна інтелігенція.

Унітарна держава – єдина неподільна держава, яка не має у своєму складі інших державних утворень (наприклад автономій), в якій функціонують єдині система права та конституція.

Фундаменталізм – радикальне і войовниче неприйняття принципів, форм і цілей будь-якої модернізації, обстоювання традиційних життєвих і світоглядних форм.

Тема 9. Структурна перебудова національної економіки

Залежно від напрямку та площини аналізу структури економіки розрізняють відтворювальний, територіально-регіональний, соціально-економічний, технологічний, зовнішньоекономічний, галузевий та інші її макроструктурні типи.

Інтегральним показником якості наявної структури економіки є створений на її основі ВВП, який в своєму натурально-речовому та вартісному вимірах формує ресурсне забезпечення нового відтворювального циклу і визначає розширений, простий чи звужений характер суспільного відтворення. При цьому середньострокова та довгострокова динаміка абсолютних та відносних макроекономічних показників, розрахованих на підставі ВВП, слугує індикатором для оцінки відповідності наявної діяльнісно-видової та галузевої структур: а) вимогам об'єктивних процесів (проявам дії закону підвищення потреб, закономірностям розвитку суспільного поділу праці, поглибленню спеціалізації та кооперації виробництва, НТП); б) цілям національної економіки; в) зовнішнім викликам та «шокам». У разі неадекватності та наявності певних протиріч, що стають загрозою збереження цілісності макроекономічної системи, формуються передумови для структурної трансформації та структурних зрушень.

Структуризація за видами економічної діяльності та галузями економіки. Сутність структурної політики. Національні пріоритети – чинники галузевої структури господарювання. Інвестиційна політика. Інноваційна політика. Національні інноваційні системи (НІС). Національна модель інноваційного розвитку.

Роль структур інтегративного типу у вирішенні таких цілей перебудови:

- протистояти планомірності стихії «дикого ринку»;
- позитивно впливати на конкурентоспроможність національного товаровиробництва;
- зберегти науково-технічний потенціал та відповідні наукові школи;

- захистити вітчизняну промисловість від можливого поглинання іноземним капіталом;
- обійти певні обмеження та бар'єри на шляху експорту вітчизняної продукції або забезпечити безпосередній вихід на зовнішні ринки.

Сучасному національному економічному зростанню притаманний глобальний характер, існує суттєва залежність від конкурентоспроможності конкретних національних економік.

Основні поняття та їх визначення

Структурні зрушення – сукупність кількісних та якісних змін, що відбуваються в економічній системі та обумовлюють її перехід в інший якісний стан.

Структурна політика – сукупність державних заходів, орієнтованих на управління рухом економічних ресурсів і встановлення структурних параметрів національної економіки, необхідних для підтримання динамічної економічної рівноваги і сталого економічного зростання.

Інвестиційна політика – цілеспрямована діяльність держави щодо встановлення структурних параметрів інвестиційних процесів з врахуванням вимог розширеного відтворення та підтримання макроекономічної рівноваги.

Селективний підхід (таргетування) – концентрація матеріальних, трудових, фінансово-кредитних ресурсів на пріоритетних напрямках соціально-економічного розвитку та на об'єктах, підвищення ефективності функціонування яких сприяє підвищенню ефективності національної економіки в цілому.

Основні напрями структурних зрушень – типи макроструктурних вдосконалень по видах економічної діяльності та за галузями економіки.

Відтворювальні пропорції – співвідношення між виробництвом засобів виробництва та виробництвом предметів споживання, дозволяють встановити можливості зростання економіки, підвищення її ефективності.

Міжгалузеві пропорції – віддзеркалюють співвідношення між галузями та групами галузей.

Внутрішньогалузеві пропорції – структура виробництва в межах підгалузей та окремих виробництв, наприклад, між виробництвом чавуну і сталі, деревина та виробів з неї та інше.

Матеріально-речові пропорції – співвідношення між виробництвом та споживанням окремих видів продукції у натуральних показниках.

Вартісні пропорції – розподіл і обіг окремих елементів вартості ВВП (доходів, прибутків та інше).

Тема 10. Програмування та прогнозування національної економіки

Сутність поняття «програма». Системний підхід у соціально-економічній політиці. Принцип емерджентності. Синергетичний ефект. Структурно-логічні елементи системного аналізу: ціль; методи досягнення цілей; визначення потреб у ресурсах і їхній розподіл; модель; критерії. Сутність стратегії соціально-економічного розвитку. Етапи формування стратегії: визначення суспільних потреб та інтересів; обґрунтування цілей; ранжування цілей; дерево цілей; концепція соціально-економічної політики. Державні пріоритети. Класифікація цілей. Стратегічні, тактичні, оперативні цілі. Соціально орієнтована ринкова економіка. Стратегія економічної та соціальної політики України.

Програмування національної економіки як явище в системі державного управління. Співвідношення понять «програма» і «план». Директивне та індикативне планування. Сутність реформування макроекономічного планування в Україні. Система програмних документів економічного і соціального розвитку в Україні. Сутність програмно-цільового методу планування. Державна цільова програма (ДЦП). Класифікація ДЦП. Зміст етапів програмно-цільового планування: відбір переліку проблем, що підлягають програмному розв'язанню; формування та видача вихідного завдання на розроблення ДЦП; розроблення проекту ДЦП; затвердження ДЦП; реалізація ДЦП; звіт про виконання ДЦП. Організаційно-економічний механізм реалізації ДЦП.

Принципи розроблення програм економічного і соціального розвитку: цілісності, об'єктивності, науковості, гласності, самостійності, рівності,

дотримання загальнодержавних інтересів. Система показників макроекономічних планів. Методи планово-економічних розрахунків. Система балансів, норм і нормативів. Схема балансів.

Державна програма економічного і соціального розвитку України (ДПЕСР) як форма макроекономічного планування. ДПЕСР України в системі прогнозних, програмних та інших державних документів. Структура ДПЕСР України. Розділи і розрізи ДПЕСР України. Зміст ДПЕСР України на середньо- та короткостроковий періоди. Послідовність розроблення ДПЕСР.

Основні поняття та їх визначення

Балансовий метод планово-економічних розрахунків – метод розрахунків, що уможливорює узгодження між потребами та засобами для їх забезпечення.

Державна програма економічного і соціального розвитку України – документ, в якому визначаються цілі та пріоритети економічного і соціального розвитку, засоби та шляхи досягнення їх, формується взаємоузгодження і комплексна система заходів органів законодавчої і виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, спрямованих на ефективне розв'язання проблем економічного і соціального розвитку, досягнення стабільного економічного зростання, а також характеризуються очікувані зміни у стані економіки та соціальної сфери.

Державна цільова програма – документ, в якому міститься визначений за ресурсами, виконавцями та строками здійснення комплекс заходів, спрямованих на досягнення цілей (розв'язання певних соціально-економічних проблем).

Директивний план – план, що має силу юридичного закону, адресний та обов'язковий для виконання характер. Притаманний командній економіці.

Індикативний план – рекомендаційна система планових заходів, що передбачає створення таких умов функціонування суб'єктів економіки, які б

спонукали їх до виконання поставлених завдань. Притаманний змішаній економіці.

Контроль – процес забезпечення досягнення цілей плану (програми), метою якого є сприяння тому, щоб фактичні результати якомога більше відповідали цілям плану (програми).

Концепція – система поглядів на певні явища, а також спосіб розуміння, тлумачення, інтерпретації їх.

Критерії – ознаки або умови, за якими при порівнянні альтернатив розвитку одній з них надається перевага.

Макроекономічне планування – вид діяльності держави щодо визначення стратегічних, тактичних та оперативних цілей планового періоду, а також способів досягнення таких цілей.

Нормативний метод планово-економічних розрахунків – метод, заснований на використанні прогресивної, науково обґрунтованої системи норм і нормативів.

Принцип емерджентності – принцип, відповідно до якого сукупний об'єкт аналізу має якості, непритаманні кожному з його складових, якщо їх розглядати ізольовано один від одного.

Пріоритети – найважливіші напрями державної економічної політики.

Синергетичний ефект – ефект, що породжується не окремими складовими системи, а їхнім взаємозв'язком, спільними діями.

Системний підхід у соціально-економічній політиці – цілісна методологія, сутність якої полягає у розгляді об'єктів будь-якої природи як багатокомпонентної системи, сукупності взаємопов'язаних і взаємодіючих елементів, що забезпечують свій внесок і вплив на результат функціонування.

Соціально орієнтована ринкова економіка – модель змішаної економіки, стратегічна ціль соціально-економічної політики України.

Стратегія – у менеджменті – детальний, всебічний комплексний план, спрямований на втілення місії держави.

Тактика – цілі і засоби, форми і способи діяльності, які найбільше відповідають конкретним обставинам на даний момент і забезпечують досягнення стратегічних цілей.

Ціль – бажаний стан системи або результат її діяльності.

Тема 11. Політика економічного зростання в національній економіці

Економічне зростання – складне економічне явище, яке має свою структуру, чинники, джерела, наслідки. Немає розвитку або зростання взагалі.

ЕЗ може здійснюватися на кількісній або якісній основі. Тому розрізняють два його типи: екстенсивний та інтенсивний. Сутність екстенсивного типу ЕЗ полягає в тому, що збільшення обсягів виробництва матеріальних благ і послуг досягається за рахунок використання більшої кількості виробничих ресурсів. Інтенсивний тип характеризується тим, що приріст виробництва забезпечують за допомогою застосування досконаліших факторів виробництва, тобто їх продуктивності.

Екстенсивний та інтенсивний типи ЕЗ – це протилежності, які перебувають в органічній єдності. В реальному процесі розширеного відтворення вони співіснують, поєднуються та взаємно зрощуються, у зв'язку з чим важко відмежувати один тип ЕЗ від іншого. Тому часто говорять про переважно екстенсивний чи переважно інтенсивний шлях ЕЗ.

Перехід від переважно екстенсивного до переважно інтенсивного типу ЕЗ – це процес який пов'язаний із зрушенням у структурі суспільного виробництва та зміною пріоритетів економічного розвитку. Під час переходу від одного типу до іншого відбувається уповільнення темпів ЕЗ, але водночас активізуються структурні зрушення.

Економічне зростання та економічний розвиток. Джерела та фактори економічного зростання. Показники та методи оцінки економічного зростання. Міжнародні порівняння економічного зростання. Моделі економічного зростання. Межі економічного зростання та його державне регулювання.

Основні поняття та їх визначення

Інтенсивний тип економічного розвитку – розширення виробництва на основі якісного вдосконалення його факторів та організаційно-економічних відносин.

Ефективність використання трудових ресурсів – рівень, тип організацій виробництва, методів та способів організації праці, стану освітньої і професійної підготовки працівників.

Чинники економічного зростання – природні ресурси, капітал, технологія, інновації, інформаційне забезпечення виробництва.

Капітал як фактор економічного зростання – виступає в двох проявах: натуральному і грошовому у вигляді засобів та предметів праці і є основою для нарощування виробництва.

Капітал – як грошові активи. Сприяє залученню інших факторів виробництва.

Технології та інновації – поступове удосконалення і використання у виробництві нової техніки і технологічних процесів.

Менеджмент – як фактор підвищення ефективності використання всіх видів ресурсів, впливу на економічне зростання.

Інвестування – збільшення обсягу функціонального капіталу за рахунок нагромадження від прибутку та інших доходів.

Цикл економічний – спади і піднесення, що відбуваються в економіці, у розвитку виробництва.

Тема 12. Інституціональні форми інтеграції у світове господарство

Основні форми та механізми міжнародних економічних відносин. Показники активності країни у світових економічних відносинах: експортна (імпортна) квота; обсяг експорту (імпорту) країни на душу населення; експортний потенціал країни; співвідношення частки країни у світовому виробництві певного продукту з її часткою у світовій торгівлі ним; структура експорту; співвідношення між обсягом зарубіжних прямих інвестицій країни та

обсягом іноземних прямих інвестицій в її економіку; обсяг зовнішнього боргу країни та його співвідношення з ВВП та експортом даної країни. Міжнародні організації та їх роль у зовнішньоекономічних зв'язках (ГАТТ\СОТ; Міжнародний валютний фонд; Світовий банк; Європейський банк реконструкції та розвитку). Актуальність вступу України до Європейського Союзу та основні умови для цього.

Концептуальні засади стратегії розвитку України на 2002–2011 роки. Конкурентна політика на сучасному етапі: заходи щодо формування ефективного конкурентного середовища та її основні напрямки. Зовнішньо та внутрішньо орієнтовані моделі розвитку економіки, основні їх складові. Необхідність і умови подолання зовнішньої залежності економіки України і переходу до внутрішньо орієнтованої моделі розвитку.

Конкурентні переваги та конкурентоспроможність. Розвиток теорії конкурентоспроможності країни. Основні підходи до визначення конкурентоспроможності національної економіки та показників, які її характеризують. Розрахунок показників конкурентоспроможності згідно з методикою Всесвітнього економічного форуму. Оцінка конкурентоспроможності економіки України.

Зовнішньоекономічна безпека національної економіки; класифікація загроз економічній безпеці за параметрами. Необхідність врахування вимог національної безпеки, при програмуванні розвитку держави. Поняття економічної безпеки та основні фактори, що впливають на неї. Зовнішньоекономічна безпека, як основна складова економічної безпеки. Основні напрямки забезпечення зовнішньоекономічної безпеки України: енергетична незалежність; приєднання України до ГАТТ і вступу до СОТ; експортно-імпортна стратегія; кредитна стратегія.

Основні поняття та їх визначення

Експортна (імпортна) квота – відношення експорту (імпорту) країни до ВВП.

Експортний потенціал країни – обсяг виробленої продукції, який країна може продати на світовому ринку без будь-якої шкоди для задоволення власних внутрішніх потреб.

Конкурентні переваги – фактори, які позитивно впливають на конкурентоспроможність економіки країни у зовнішньоекономічних зв'язках.

Конкурентоспроможність країни – здатність її економіки створювати умови для покращення власних світових економічних зв'язків, постійно адаптуватися до зміни ситуації на світовому ринку та розробляти науково обґрунтовану економічну стратегію та політику.

Конкурентоспроможна країна – це країна, яка виробляє конкурентоспроможні товари і послуги при вільних і справедливих ринкових умовах, одночасно підтримуючи і збільшуючи реальні доходи населення у довгостроковій перспективі.

Національна безпека – стан чи властивість держави забезпечувати адекватне реагування в умовах постійного де стабілізаційного впливу військових, економічних, політичних, екологічних, соціальних, техногенних та інших факторів.

Економічна безпека – можливість національної економіки країни та її регіонів забезпечити стабільний поступовий розвиток і відповідний захист економічними методами як інтересів окремої людини, так і регіонів країни в цілому.

Зовнішньоекономічна безпека – запобігання та відвернення загроз, які спрямованні проти економічних інтересів держави та інших суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, створення сприятливих умов для розвитку національної економіки шляхом посилення її міжнародної конкурентоспроможності, захист і реалізація її національних економічних інтересів у зовнішньоекономічній сфері.

3. ПЛАНИ ЛЕКЦІЙ

На лекції виносяться не всі питання навчальної програми, а лише вузлові і такі, зміст яких суттєво змінився порівняно з навчальним посібником (текстами лекцій).

Питання, які не виносяться на лекції, мають бути опрацьовані студентами самостійно з використанням навчального посібника (текстів лекцій). Перед початком лекцій викладач робить короткий вступ до дисципліни, в якому висвітлює такі питання: роль дисципліни «Національна економіка» в підготовці економістів, особливості дисципліни, структура навантаження студента по дисципліні, навчально-методичне забезпечення, форми контролю, основна література.

1. Лекція на тему: **«Національна економіка: загальне та особливе»**

Питання, які виносяться на лекцію:

1. Національне багатство.
2. Людський потенціал.
3. Технічний потенціал.
4. Природно-ресурсний потенціал.
5. Ефективність національної економіки.

2. Лекція на тему: **«Економічні теорії та базисні інститути національної економіки»**

Питання, які виносяться на лекцію:

1. Доіндустріальне суспільство.
2. Економічне зростання.
3. Економічний розвиток.
4. Постіндустріальне суспільство.
5. Технологічний уклад.

3. Лекція на тему: **«Теорія соціального добробуту та соціально-ринкової економіки»**

Питання, які виносяться на лекцію:

1. Економічна теорія добробуту.
2. Соціальний вибір і функція суспільного добробуту.
3. Соціальна нерівність та перерозподіл доходів.
4. Фінансування соціальної сфери.

4. Лекція на тему: **«Характеристика економічного потенціалу»**

Питання, які виносяться на лекцію:

1. Соціальна структура.
2. Секторальна структура.
3. Галузева структура.
4. Відтворювальна структура.
5. Регіональна структура.

5. **Лекція на тему: «Інституціональні чинники розвитку національної економіки»**

Питання, які виносяться на лекцію:

1. Основні засади теорії інституціоналізму.
2. Система правил та інститутів.
3. Інституційна структура та інституційне середовище.

6. **Лекція на тему: «Державність та державне управління економікою»**

Питання, які виносяться на лекцію:

1. Основні засади теорії державного управління.
2. Система органів державного управління економікою та їх функції.
3. Державне регулювання як головна функція управління економікою.
4. Методи та засоби державного регулювання економіки.
5. Функції і принципи соціально-економічного прогнозування.
6. Класифікація соціально-економічних прогнозів.
7. Методи соціально-економічного прогнозування.
8. Прогнозування економічного і соціального розвитку України.

7. **Лекція на тему: «Прогнозування та програмування національної економіки»**

Питання, які виносяться на лекцію:

1. Функції і принципи соціально-економічного прогнозування.
2. Класифікація соціально-економічних прогнозів.
3. Методи соціально-економічного прогнозування.
4. Прогнозування економічного і соціального розвитку України.

8. **Лекція на тему: «Інституціональні форми інтеграції у світове господарство»**

Питання, які виносяться на лекцію:

1. Зв'язки національної економіки з рештою світу.
 2. Стратегія розвитку національної економіки в умовах глобалізації.
 3. Міжнародна конкурентоспроможність національної економіки.
 4. Зовнішньоекономічна безпека.
10. Лекція на тему: **«Інституціональні форми інтеграції у світове господарство»**

Питання, які виносяться на лекцію:

5. Зв'язки національної економіки з рештою світу.
6. Стратегія розвитку національної економіки в умовах глобалізації.
7. Міжнародна конкурентоспроможність національної економіки.
8. Зовнішньоекономічна безпека.

4. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ І ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Семінарські й практичні заняття з даної дисципліни застосовуються на всіх формах навчання. **Семінарське заняття** – це організаційна форма навчання заняття, на якому викладач організує обговорення студентами питань навчального матеріалу в обсягах, що передбачені робочою навчальною програмою. **Практичне заняття** – це організаційна форма навчального заняття, на якому викладач організовує детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння і навички їх практичного застосування.

В процесі семінарських і практичних занять здійснюється поточна перевірка рівня засвоєння студентом навчального матеріалу з окремих тем дисципліни, які виносяться на ці заняття. Але поряд з цим, під час семінарських і практичних занять передбачається проведення модульного контролю, тобто перевірка рівня засвоєння навчального матеріалу кількох або всіх тем дисципліни. Оцінювання результатів модульного контролю подаються у розділі 9.

На семінарські й практичні заняття виносяться не всі, а найважливіші та найскладніші питання дисципліни. Решту питань студенти опрацьовують самостійно. При підготовці до семінарських і практичних занять потрібно передусім прочитати конспект лекцій з відповідних тем, вивчити понятійний апарат і осягнути логіку навчального матеріалу. Потім доцільно скористатися методичними порадами до відповідної теми. Нарешті, якщо деякі питання залишилися незрозумілими, звернутися до літературних джерел, рекомендованих у цьому розділі.

При використанні літературних джерел слід мати на увазі, що навчальні посібники з часом старіють. Тому лише в лекціях викладач може оперативно висвітлювати можливі зміни в економічній теорії та практиці.

Оскільки на заочній формі навчання обсяг годин, виділених на семінарські і практичні заняття, є незначним, то нижче подається план семінарських і практичних занять лише на денній формі навчання.

Заняття 1

Тема 1 . Потенціал національної економіки

ЗМІСТ

1. Національне багатство.
2. Людський потенціал.
3. Технічний потенціал.
4. Природно-ресурсний потенціал.
5. Ефективність національної економіки.

Заняття 2

Тема 2. Структура національної економіки

ЗМІСТ

1. Соціальна структура.
2. Секторальна структура.
3. Галузева структура.
4. Відтворювальна структура.
5. Регіональна структура.

Заняття 3

Тема 3. Розвиток національної економіки

ЗМІСТ

1. Сутність та показники економічного розвитку.
2. Теорії та моделі економічного розвитку.
3. Стадії економічного зростання.
4. Стратегічна модель економічного розвитку України.

Заняття 4

Тема 4. Інституціональна система національної економіки

ЗМІСТ

1. Основні засади теорії інституціоналізму.
2. Система правил та інститутів.
3. Інституційна структура та інституційне середовище.

Заняття 5

Тема 5. Фінансова система національної економіки

ЗМІСТ

1. Державні фінанси.
2. Банківська система.
3. Небанківські фінансові інститути.

Заняття 6

Тема 8. Прогнозування національної економіки

ЗМІСТ

1. Функції і принципи соціально-економічного прогнозування.
2. Класифікація соціально-економічних прогнозів.
3. Методи соціально-економічного прогнозування.
4. Прогнозування економічного і соціального розвитку України.

Заняття 7

Тема 10. Соціальна спрямованість національної економіки

ЗМІСТ

1. Економічна теорія добробуту.
2. Соціальний вибір і функція суспільного добробуту.
3. Соціальна нерівність та перерозподіл доходів.
4. Фінансування соціальної сфери.

Заняття 8

Тема 12. Національна економіка у глобальному середовищі

ЗМІСТ

1. Зв'язки національної економіки з рештою світу.
2. Стратегія розвитку національної економіки в умовах глобалізації.
3. Міжнародна конкурентоспроможність національної економіки.
4. Зовнішньоекономічна безпека.

5. САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

Самостійна робота студента (СРС) – це форма організації навчального процесу, при якій заплановані завдання виконуються студентом під методичним керівництвом викладача, але без його безпосередньої участі. Вона є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом під час позааудиторної навчальної роботи.

Самостійна робота студентів над дисципліною «Національна економіка» складається з таких елементів:

- опрацювання теоретичних основ прослуханого лекційного матеріалу (інформація про перелік тем та питань, які розкриваються в лекціях, лектор подає під час лекційних занять);
- вивчення окремих тем або питань, що передбачені для самостійного опрацювання (їх перелік лектор подає під час лекційних занять);
- виконання домашніх завдань, що винесені на поточний контроль (їхній зміст подається в розділі 5);

➤ підготовка до семінарських (практичних) занять (плани семінарських (практичних) занять подані в розділі 5);

➤ систематика вивченого матеріалу перед модульним контролем та іспитом.

Перелік завдань для СРС, форми звітності, терміни виконання та максимальна оцінка за її результати представлені в **Карті самостійної роботи студента**. Всі завдання СРС поділяються на обов'язкові та вибіркові. До обов'язкових належать завдання, які студент зобов'язаний виконати під час опанування даної дисципліни (підготовка до семінарських занять, підготовка до модульного контролю, виконання індивідуального розрахункового завдання). До вибіркових належать альтернативні завдання, серед яких кожен студент може вибрати завдання на власний розсуд з тим, щоб набрати необхідну кількість балів (написання реферату або есе). Карта СРС включається до складу «Методичних матеріалів щодо змісту та організації СРС, поточного і підсумкового контролю їх знань», які розміщені на сайті університету. Кожен студент повинен роздрукувати для себе карту СРС і визначитися щодо завдань своєї самостійної роботи і, зокрема, її вибіркового компонента та звітувати перед викладачем щодо їх виконання

КАРТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА

з дисципліни «Національна економіка» для студентів всіх спеціальностей

Види самостійної роботи	Планові терміни виконання	Форми контролю та звітності	Макс. кількість балів	
			денна, ф. н.	заочна ф. н.
Обов'язкові завдання				
Рівень засвоєння знань та активність роботи на семінарських (практичних) заняттях				
1. Підготовка до семінарських (практичних) занять	Відповідно до розкладу занять	Активна участь в семінарських (практичних) заняттях	–	–

Виконання модульних завдань під контролем викладача				
2. Підготовка до виконання модульного завдання № 1	За графіком семінарських занять по темі № 6	Перевірка результатів виконання завдань	10	–
3. Підготовка до виконання модульного завдання № 2	За графіком семінарських занять по темі № 12	Перевірка результатів виконання завдань	10	–
4. Підготовка до виконання модульного завдання	За розкладом екзаменаційної сесії	Перевірка результатів виконання завдань	–	10
Виконання завдань для самостійного опрацювання				
5. Виконання розрахункового завдання	За 2 тижні до початку екзаменаційної сесії	Захист результатів виконаних завдань під час ІКР	10	20
Разом балів за обов'язкові види СРС			30	30
Вибіркові завдання				
Виконання завдання для самостійного опрацювання (одне з двох)				
1. Написання реферату згідно із заданою тематикою	За 3 тижні до початку екзаменаційної сесії	Захист результатів виконаних завдань	10	10
2. Написання есе по одному із проблемних питань, запропонованих кафедрою	За 3 тижні до початку екзаменаційної сесії	Захист результатів виконаних завдань	10	10
Разом балів за вибіркові види СРС			10	10
ВСЬОГО БАЛІВ ЗА СРС			40	40

6. РЕФЕРАТИ, КОНТРОЛЬНІ РОБОТИ

Реферат – стисле розкриття у письмовій формі певного питання, яке здійснюється на основі узагальнення відповідних матеріалів. Реферат або контрольні роботи виконуються по одній із тем за тематикою, яка подається.

ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ ТА КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

1. Особливості соціальної політики щодо окремих верств населення.
2. Доходи населення та їх соціально-політичні виміри.
3. Прожитковий мінімум як основа соціальних гарантій доходів населення.
4. Соціальна сфера та джерела фінансування її розвитку.
5. Проблеми екології в умовах стратегії сталого розвитку.
6. Сучасна концепція охорони природного середовища.
7. Система управління природокористування.
8. Економічний механізм забезпечення природоохоронної діяльності України.
9. Основні засади неоінституціональної та нової інституціональної економіки.
10. Правила та інститути: сутність і значення для економіки.
11. Види організацій та їх роль в економічному розвитку суспільства.
12. Роль і місце лізингових компаній в розвитку галузей економіки України.
13. Вади і переваги діяльності небанківських фінансово-кредитних та банківських установ.
14. Основні засади використання кредитних спілок як об'єкта розміщення вільних коштів громадян.
15. Перспективи розвитку страхового бізнесу в Україні.
16. Функції та принципи організації банківської системи в Україні.
17. Концепція постіндустріального суспільства і економічний розвиток України.
18. Економічний розвиток на основі інституціональних змін.
19. Поєднання процесів індустріального та постіндустріального розвитку: теорія та практика в Україні.
20. Теорії постіндустріального суспільства.
21. Можливості використання інструментарію виробничої функції під час прогнозування темпів економічного розвитку України.

22. Функції Національного банку України та інструменти їх реалізації.
23. Результати та перспективи приватизації державної власності в Україні.
24. Проблеми ефективності бюджетних витрат.
25. Управління державним боргом в Україні.
26. Світовий досвід державної підтримки підприємництва.
27. Світовий досвід соціально-економічного прогнозування.
28. Характеристика Державного прогнозу економічного і соціального розвитку України.
29. Критерії точності і надійності соціально-економічних прогнозів.
30. Програмування національної економіки в країнах Європейського Союзу.
31. Обґрунтування державних цільових програм економічними ресурсами.
32. Організаційно-економічний механізм реалізації державних цільових програм.
33. Стан та характеристика потенціалу національної економіки України.
34. Сучасний стан основних галузей національної економіки України (на прикладі конкретної галузі).
35. Національне багатство України та методи його оцінки.
36. Природно-ресурсний потенціал України та шляхи підвищення ефективності його використання.
37. Виробничий та науково-технічний потенціал України та перспективи його розвитку.
38. Ефективність національної економіки та показники її вимірювання.
39. Еволюція концепцій приватизації державного майна за роки незалежності України та її соціальні наслідки.
40. Тенденції у структурній динаміці видів економічної діяльності та їх вплив на розвиток національної економіки.

Кожний студент вибирає тему реферата або контрольної роботи за таким номером, який відповідає номеру його прізвища в алфавітному списку студентів академгрупи. Обсяг реферату – від трьох до п'яти сторінок стандартного комп'ютерного тексту.

7. МОДУЛЬНІ ЗАВДАННЯ

Навчальний матеріал дисципліни «Національна економіка» поділяється на два модулі. Перший модуль охоплює 1–6 теми; другий – 7–12 теми. У зв'язку з цим модульний контроль включає перевірку питань, які охоплюють усі теми відповідного модуля дисципліни. При цьому кожне модульне завдання охоплює десять теоретичних питань.

8. КОМПЛЕКСНІ РОЗРАХУНКОВІ ЗАВДАННЯ

Розрахункові завдання, які має виконувати кожен студент, охоплює типові практичні завдання, що розміщені в розділі 5. Мета розрахункових завдань – поглиблення та деталізація теоретичних знань, отриманих студентами на лекціях та в процесі самостійної роботи, і на цій основі прищеплення практичних умінь та навичок.

До звіту входять: титульний аркуш та основна частина, в якій студент показує умови та результати розв'язання всіх завдань. При цьому, розв'язок завдань має розкриватися у формі алгоритму, на основі якого чітко виділяються послідовні етапи розв'язання кожного завдання і кінцевий результат розв'язку.

Звіт про виконання розрахункових завдань студент подає для перевірки викладачеві, який веде семінарські (практичні) заняття в даній групі не пізніше, ніж за два тижні до початку екзаменаційної сесії. За тиждень до екзаменаційної сесії викладач призначає захист розрахункових завдань, за результатами якого студент отримує відповідну оцінку. Критерії оцінювання розрахункових завдань представлені у розділі 9.

Завдання 1. Використовуючи наведені у таблиці дані по розвинутій країні А та слаборозвинутій Б, обчисліть: індекс розвитку людського потенціалу та індекс зубожіння.

<i>Показник</i>	<i>А</i>	<i>Б</i>
Очікувана тривалість життя, років	77,2	69,8
Рівень освіченості дорослого населення, %	99,0	82,9
Сукупна частка осіб, що навчаються, %	88,1	68,9
Реальний ВВП на одну особу, дол. США	21260	3130

Знедоленість з точки зору тривалості життя, %	6,4	12,6
Знедоленість з точки зору знань, %	8,9	20,7
Знедоленість з точки зору належного рівня життя, %	—	19,1
Знедоленість з точки зору ізоляції, %	—	0,5
Частка населення, яка не має доступу до питної води, %	7,0	—
Частка населення, яка не має можливості користуватися медичними послугами	18,0	—
Частка дітей, у віці до 5 років, яка страждає на відставання у вазі, %	7,0	—

Завдання 2. Обчисліть рівень ВВП на душу населення, якщо у попередньому році ВВП становив 418 млрд. грн., ВВП на душу населення 8885 млн. грн. У поточному періоді ВВП зріс на 2%, а чисельність населення скоротилась на 5%.

Завдання 3. Національні економіки двох країн – А та Б – описує така виробнича функція: $y = \sqrt{k}$. Рівень заощаджень у країні А становить 22%, темп зростання робочої сили – 2%, а у Б, відповідно, 12% і 3%. В обох країнах норма амортизації дорівнює 6%, а темпи науково-технічного прогресу – 3%. Визначіть обсяг капіталу в обох країнах.

Завдання 4. Обсяг виробництва продукції на одного працівника становить п'ять одиниць, а виробнича функція є $y = \sqrt{k}$. Сумарний обсяг капіталу дорівнює 500 одиницям. Яка чисельність робочої сили?

Завдання 5. Обчисліть реальну заробітну плату робітників і службовців в прогнозованому році та її зростання в порівнянні з базисним роком.

Вихідні дані:

1. Середньомісячна заробітна плата робітників і службовців зростає на 14,5 % в порівнянні з базисним роком, коли вона становила 168,5 грн.
2. З урахуванням діючих ставок прибуткового податку і податку на холостяків, самотніх і малосімейних громадян, утримання становитимуть 9,3 % нарахованої заробітної плати.

3. Середній індекс цін на товари та тарифів на послуги, які надані робітникам і службовцям, обчислений в розмірі 99,5 % по відношенню до базисного року.

4. Реальна заробітна плата робітників і службовців в базисному році попередньо очікується в розмірі 151,9 грн.

Завдання 6. Визначте індекс реальних доходів на душу населення.

Вихідні дані:

1. Витрати населення на купівлю товарів, оплату послуг та обов'язкові платежі в поточному році склали 8683,3 млрд. грн.

2. В прогнозованому році витрати зростуть у 3,5 рази.

3. Індекс цін на товари і послуги до попереднього року складе 418%.

4. Чисельність населення країни у поточному році 48,8 млн. чол.

5. В прогнозованому році населення збільшиться на 1%.

Завдання 7. Необхідно розрахувати реальну заробітну плату робітників і службовців у наступному році і її зміну з теперішнім роком.

Вихідні дані:

1. Середньомісячна заробітна плата робітників і службовців в поточному році становить 185,5 грн., в майбутньому році зросте в 2,5 рази.

2. В поточному році внески і платежі у відношенні до зарплати складають 9,8 %, в майбутньому періоді залишаться без змін.

3. Індекс цін на товари і послуги в майбутньому році в порівнянні з поточним роком складе 312 %.

4. Реальна заробітна плата робітників і службовців в поточному році складе – 162,5 грн.

Завдання 8. Слід розрахувати: а) вартість прожиткового мінімуму для працездатної особи на місяць, рік; б) вартість продуктового набору для працездатної особи на місяць, рік.

Вихідні дані:

1. Мінімальний рівень і структура споживання продовольчих товарів працездатною особою подані в табл.

Продукти харчування	Ціна одиниці товару, грн.	Працездатні особи		
		мінімальний рівень споживання у натуральному виразі за рік, кг	Вартість споживчих товарів, грн.	
			за рік	за місяць
Хліб і хлібопродукти	1,55	23,4		
Картопля	1,46	95		
Овочі	1,63	110		
Фрукти і ягоди	3,50	64		
Цукор	2,60	24		
Кондитерські вироби	6,20	13		
Масло вершкове	12,2	5		
Олія	6,16	7,1		
Яйця, шт.	0,32	220		
Молоко і молокопродукти	2,03	143,5		
М'ясо і м'ясопродукти	8,21	53		
Риба і рибопродукти	7,12	13		
Всього	×	×		

2. Питома вага вартості набору непродовольчих товарів складає 52,98 % від вартості продуктового набору на місяць.

3. Питома вага витрат на побутові, комунальні, транспортні та інші послуги становить 38,93 % від вартості непродовольчого набору на місяць.

4. Витрати на загальнообов'язкове державне страхування складає 21,05 % від вартості всіх послуг.

Завдання 9. Розрахуйте розмірів збитків, заподіяних державі внаслідок самовільного використання води окремими підприємствами.

Вихідні дані:

1. Дані про стан стічних вод у водний об'єкт рибогосподарського водокористування після їх очистки спеціалізованими установами подані у таблиці.

Назва речовини	Допустима концентрація, мг/л	Фактична концентрація, мг/л	Перевищення, мг/л	Показник відносної небезпечності речовини
Органічні речовини	15,0	35,0		0,2
Завислі речовини	15,0	30,0		0,3
Нафтопродукти	0,3	2,5		0,6
Речовина « N »	0,1	2,0		0,7

2. Викиди стічних вод в об'єкт становили за останніх 3,5 місяці 24 тис.м³ за добу.

3. Ставка відшкодування збитків становить 0,05 від мінімальної заробітної плати за одиницю маси речовини , яка становила 185 грн.

4. Коефіцієнт, що враховує категорію об'єкта, в який викидали стічні води, беруть на рівні $a = 1,66$.

5. За 3,5 місяці державне управління екологічної безпеки виявило факти самовільного та безгосподарського використання ними води, так першим підприємством використано – 268 тис.м³, а другим – 125 тис.м³ води.

6. Тарифи за використання поверхневих вод становлять 3,68 коп. за 1 м³ води.

Завдання 10. Використовуючи таблицю, розрахуйте частку окремих статей видатків у загальному обсязі видатків зведеного бюджету України за базовий та звітний роки, зробіть аналіз результатів та висновки.

Статті видатків	Базовий рік		Звітний рік	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%
<i>ВИДАТКИ</i>	48 148,60	100	86 190,01	100
у тому числі:				
Державне управління	3 384,80		5 467,78	
Фундаментальні дослідження	680,28		637,91	
Громадський порядок, безпека та судова влада	3 014,80		6 834,99	
Соціально-культурні заходи:	19 060,50		44 902,75	
з них :				
Освіта	7 085,50		15 761,90	
Охорона здоров'я	4 888,20		10 386,05	
Соціальний захист і соціальне забезпечення	5 985,20		16 483,16	
Культура і мистецтво	634,00		1 227,58	
Засоби масової інформації	214,30		373,32	
Фізична культура і спорт	253,30		661,07	
Промисловість, енергетика та будівництво	3 409,40		4 406,37	
Сільське господарство, лісове господарство, рибальство та мисливство	885,70		2 368,41	
Транспорт, дорожнє господарство, зв'язок, телекомунікації та інформатика	1 891,20		5 964,50	
Житлово-комунальне господарство	1 084,10		2 124,88	
Національна оборона	2 294,50		5 290,61	

Завдання 11. Використовуючи таблицю, слід розрахувати частку окремих статей доходів у загальному обсязі доходів зведеного бюджету України за базовий та звітний роки, здійсніть аналіз результатів та зробіть висновки.

Статті видатків	Базовий рік		Звітний рік	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%
Доходи	75285,8	100	80 964,60	100
Податкові надходження	54321,0		55 623,18	
Податок на прибуток підприємств	13237,2		13 837,36	
Прибутковий податок з громадян	13521,3		11 667,63	

Податки на власність	600,2		636,41	
Платежі за використання природних ресурсів	2780,3		3 125,51	
Податок на додану вартість	12598,1		14 828,10	
Акцизний збір з вітчизняних товарів	4659,1		5 528,66	
Акцизний збір з імпортованих товарів	587,0		658,57	
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	3794,6		4 535,86	
Інші податки, в тому числі місцеві податки та збори	1826,8		1 760,8	
Неподаткові надходження	18227,2		22 062,75	
Доходи від власності та підприємницької діяльності	5158,8		5 880,73	
Державне мито	263,1		295,44	
Надходження від штрафів та фінансові санкції	306,7		358,23	
Інші неподаткові надходження	3736,6		3 878,37	
Доходи від операцій з капіталом	1788,2		2 174,91	
Офіційні трансферти від урядів зарубіжних країн	212,7			
Цільові фонди	736,7		774,20	

Завдання 12. Використовуючи дані таблиць з задач 10 та 11 розрахуйте:

1. Фактичне бюджетне сальдо (дефіцит / профіцит) за базовий та звітний роки;

2. Рівень дефіциту / профіциту бюджету у % до ВВП за базовий та звітний роки, врахувавши фактичні показники ВВП: за базовий рік – 267 344 млн грн, за звітний рік – 345 943 млн. грн.

Здійсніть аналіз результатів та зробіть обґрунтовані висновки.

Завдання 13. Використовуючи дані таблиці, розрахуйте:

1. Планові обсяги державних фінансових зобов'язань щодо окремих статей видатків відповідно до чинного законодавства, якщо прогнозний обсяг ВВП склав 283500 млн грн.

2. Відхилення планових обсягів державних фінансових зобов'язань від запланованих видатками Державного бюджету.

3. Рівень фактичного фінансування цих видатків за окремими статтями Державного бюджету у % до фактичного ВВП, що склав 345 943 млн грн.

Заповніть таблицю, на підставі результатів зробіть обґрунтовані висновки.

Закон, що визначає рівень видатків бюджету	Рівень видатків за законом України, % від ВВП	Плановий обсяг державних фінансових зобов'язань відповідно до закону України, млн грн	Плановий обсяг видатків за окремими програмами Державного бюджету, млн грн	Відхилення, (+) або (-), Млн грн	Фактичний обсяг видатків за окремими програмами Державного бюджету, млн грн	Рівень фактичного фінансування видатків за окремими статтями, % до фактичного ВВП
Закон України «Про освіту»	7,0		6 294,7971		15 761,90	
Закон України «Про оборону»	3,0		5 658,847		5 290,61	
Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я»	7,0		2 650,4669		10 386,05	
Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність»	1,7		1 463,0195		637,91	
Закон України «Основи законодавства України про культуру»	8,0		649,6807		1 227,58	

Завдання 14. Використовуючи дані таблиці, розрахуйте:

1. Рівень державного боргу (% до ВВП) у базовому та звітному роках, якщо ВВП в базовому та звітному роках склав відповідно 267344 та 345943 млн грн.

2. Питому вагу прямого та гарантованого боргу в загальній сумі державного боргу в базовому та звітному роках.

3. Питому вагу внутрішнього та зовнішнього боргу в загальній сумі державного боргу в базовому та звітному роках.

4. Заповніть таблицю та зробіть обґрунтовані висновки.

	31.12 базового року		31.12 звітнього року	
	тис.дол.США	%	тис.дол.США	%
Загальна сума державного прямого та гарантованого боргу	14542525,86	100	15282703,29	100
Прямий борг	12404261,57		12793583,21	
Внутрішній борг	3849532,44		4042917,75	
1. Заборгованість перед юридичними особами	1887458,62		2211161,10	
2. Заборгованість перед банківськими установами	1962073,82		1831756,65	
Зовнішній борг	8554 729,13		8750665,46	
1. Заборгованість за позиками, наданими міжнародними організаціями економічного розвитку	2527116,35		2402309,88	
2. Заборгованість за позиками, наданими закордонними органами управління	2886045,82		2710706,99	
3. Заборгованість за позиками, наданими іноземними комерційними банками	2479,22		1496,97	
4. Заборгованість, не віднесена до інших категорій	3139087,74		3636151,82	
Гарантований борг	2138264,29		2489120,08	
Внутрішній борг	181,24		182,05	
1. Заборгованість перед юридичними особами	2,18		2,19	
2. Заборгованість, не віднесена до інших категорій	179,06		179,86	
Зовнішній борг	2138083,05		2488938,03	
1. Заборгованість за позиками, наданими міжнародними організаціями економічного розвитку	2072151,35		1856141,81	
2. Заборгованість за позиками, наданими закордонними органами управління	29075,88		27123,43	
3. Заборгованість за позиками, наданими іноземними комерційними банками	36855,82		605672,79	

Завдання 15. Для оцінки доцільності використання податкових пільг у базовому та звітному роках, використовуючи дані таблиць, розрахуйте:

1. Частку податкових пільг по основних податках в їх загальному обсязі.
2. Загальні втрати економіки від надання податкових пільг в базовому та звітному роках.
3. Зробіть обґрунтовані висновки.

Податкові пільги по основних податках

Показники	Базовий рік		Звітний рік	
	Млрд грн	%	Млрд. грн	%
Пільги по податку на прибуток підприємств	5,457		3,760	
Пільги по платі за землю	1,028		9,27	
Пільги по ПДВ	41,811		32,474	
Пільги по акцизному збору	2,589		2,011	
Разом	51,167	100	39,188	100

Загальні втрати від надання податкових пільг

Показники	Базовий рік	Звітний рік
Сукупний обсяг податкових пільг, млрд.грн.	51,1	39,188
Доходи зведеного бюджету, млрд.грн.	54,0	43,5
Номінальний ВВП, млрд.грн.	201,9	157,6
Пільги як % доходів зведеного бюджету		
Пільги як % ВВП		

Завдання 16. Використовуючи дані таблиці, оцініть фіскальну функцію податкової системи у $t_0 - t_2$ роках. Для цього:

1. Слід розрахувати обсяг відхилення фактичних податкових надходжень від планових, з'ясувати по яких податках існувала податкова недоїмка (податковий борг) до бюджету.
2. Розрахувати % виконання планових надходжень від основних податків та оцінити динаміку.

	Рік t ₀				Рік t ₁				Рік t ₂			
	план	факт	відхи- лення: (+) або (-)	% викон	план	факт	відхи- лення: (+) або (-)	% викон	План	факт	відхи- лення: (+) або (-)	% викон
Податкові надходження:	29 182	31 342			37 385	36716			46059	45 397		
Податок на прибуток підприємств	7 109	7 727			8 923	8280			11 578	9 398		
Податок з доходів фізичних осіб	4 940	6 378			7 574	8774			10 678	10 823		
ПДВ	10 062	9 438			11628	10348			12 887	13 471		
Акцизний збір	2 071	2 239			3 062	2653			3 541	4 097		
Ввізне мито	1 649	1 393			1 579	1759			2 048	2 143		

Завдання 17. Визначте загальний обсяг активів національного багатства та їх структуру, виділивши:

1. Фінансові активи;
2. Нефінансові активи:
 - а) створені та нестворені;
 - б) матеріальні та нематеріальні.

Вихідні дані:

№	Види активів	млн грн
1	Основні виробничі засоби	220
2	Запаси матеріальних оборотних засобів	130
3	Державні резерви предметів споживання	40
4	Державні резерви засобів виробництва	70
5	Запаси готової продукції на складах підприємств	150
6	Витрати на розробку родовищ корисних копалин	35
7	Вартість засобів програмного забезпечення	20

8	Твори мистецтва	860
9	Земля (вартісна оцінка)	1440
10	Корисні копалини (вартісна оцінка)	1960
11	Грошові кошти	840
12	Монетарне золото	2350
13	Акції	380
14	Депозити	510
15	Цінності	480
16	Худоба на вирощуванні	80
17	Авторські права, торгові знаки	105
18	Прямі іноземні інвестиції	130

Завдання 18. Визначте обсяг та структуру національного багатства країни у звітному році та дайте оцінку структурних зрушень за період, що розглядається.

Вихідні дані:

1. Обсяг національного багатства країни у базовому році склав 1200 у.о.
2. Структура національного багатства країни у базовому році (%):

Всього	в тому числі:		
	Створені нефінансові активи	Нестворені нефінансові активи	Фінансові активи
100,0	60,0	25,0	15,0

3. Приріст фінансових активів в звітному році склав 10%.
4. Питома вага основних виробничих фондів та державних матеріальних резервів у складі створених фінансових активів в базовому році складала відповідно 35 та 5%.
5. Темп зростання основних виробничих фондів у звітному році склав 10%.
6. Приріст державних матеріальних резервів у звітному році склав 4 у.о.
7. Приріст та вибуття нестворених фінансових активів у звітному році відповідно склали 50 та 20 у.о.

Завдання 19. Визначте чисельність та темп приросту економічно активного населення країни у звітному році.

Вихідні дані:

1. Чисельність зайнятого населення у працездатному віці в базовому році становила 18520,7 тис. чол., що складає 91,8% від загальної чисельності зайнятих та 81,1% від загальної чисельності економічно активного населення.

2. Приріст зайнятих працездатного віку у звітному році склав 0,9% а осіб старше працездатного віку скоротився на 3,2%.

3. Чисельність безробітних у звітному році скоротилась на 28,2%.

Завдання 20. Визначте рівень та індекси фондівдачі по кожній галузі та в цілому по народному господарству.

Вихідні дані:

(млн грн)

Галузі	Обсяг виробництва продукції		Середньорічний обсяг основних виробничих фондів	
	Базовий рік	Звітний рік	Базовий рік	Звітний рік
Промисловість	35	40	28	30
Сільське господарство	12	14	15	17
Будівництво	15	21,6	15	18

Завдання 21. На підставі розрахунків визначте: в якому регіоні відбулися більші структурні зміни.

Вид економічної діяльності	Структура валової доданої вартості, %			
	Регіон "А"		Регіон "Б"	
	2005 р.	2006 р.	2005 р.	2006 р.
1	13	10	14	13
2	20	19	23	26
3	13	16	17	14
4	24	26	10	10
5	7	6	—	—
6	15	16	21	25
7	8	7	15	12

Завдання 22. На підставі розрахунків за даними таблиці зробіть висновок: в якому регіоні структурний ефект позитивно впливає на економічний розвиток?

Вид економічної діяльності	Виробництво товарів і послуг, млн. грн.			
	Регіон "А"		Регіон "Б"	
	2005 р.	2006 р.	2005 р.	2006 р.
1	3285	3832	2715	2456
2	2351	2521	3631	3268
3	1472	1625	3284	3812

Завдання 23. На основі показників валової доданої вартості розрахуйте індекс зміни секторної структури національної економіки, якщо індекс цін складає 107%.

(млрд грн)

Сектори національної економіки	2005		2006	
	Випуск (в основних цінах)	Проміжне споживання	Випуск (в основних цінах)	Проміжне споживання
Нефінансові корпорації	347870	226473	383621	241835
Фінансові корпорації	6756	2935	7841	3368
Сектор загального державного управління	34364	12605	41263	14853
Домашні господарства	57053	26152	61236	28621
Некомерційні організації, що обслуговують домашні господарства	5319	2134	5732	2284
Оплата послуг фінансових посередників	—	2807	—	3465
Вся економіка	451362	273106	499693	294426

Завдання 24. Користуючись даними таблиці, розрахуйте структуру експорту та охарактеризуйте роль країни у міжнародній галузевій спеціалізації.

Показники	Вартість, тис. дол. США	Питома вага, %
Всього:		
1. Живі тварини, продукти тваринного походження	732225	
2. Продукти рослинного походження	1695852	
3. Готові харчові продукти	1291677	
4. Мінеральні продукти	4707983	
5. Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	2990247	
6. Текстиль та вироби з текстилю	914034	
7. Недорогоцінні метали та вироби з них	140472049	
8. Інші	158934	

Завдання 25. Користуючись даними таблиці розрахуйте структуру імпорту та проаналізуйте залежність національної економіки.

Показники	Вартість, тис. дол. США	Питома вага %
Всього:		
1. Живі тварини, продукти тваринного походження	499641	
2. Продукти рослинного походження	525492	
3. Готові харчові продукти	1454893	
4. Мінеральні продукти	11567831	
5. Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	3097918	
6. Полімерні матеріали, пластмаси та каучук	1938136	
7. Недорогоцінні метали та вироби з них	2468818	
8. Інші	96554	

Завдання 26. Визначте рівень заборгованості країни, якщо обсяг зовнішнього боргу становить 38682 млн дол.; річний ВВП становить 265,8 млрд грн; курс національної валюти становить 5,1 грн за 1 дол. США; видатки на обслуговування боргу – 17143375 млн дол.; сума експорту – 34286748 млн дол.

Завдання 27. Чи є промислово розвинутою країна, якщо обсяг зарубіжних прямих інвестицій в її економіку становить 13 млн дол., а обсяг прямих інвестицій даної країни в економіки інших країн дорівнює 8 млн дол.?

Перелік питань, що охоплюють зміст робочої програми дисципліни

1. Суть поняття «національне багатство» та його елементи.
2. Природні ресурси та їх вплив на економічний розвиток.
3. Структура природно-ресурсного потенціалу України та характеристика окремих його складових.
4. Економічна оцінка природно-ресурсного потенціалу.
5. Роль населення у розвитку економіки та його динаміка.
6. Розрахунок рівня зайнятості та рівня безробіття.
7. Виробничий потенціал України та його характеристика.
8. Основні складові та характеристика науково-технічного потенціалу України.
9. Соціальна та економічна ефективність національної економіки.
10. Показники ефективності національної економіки та їх розрахунок.
11. Сутність та види структурних пропорцій в економіці.
12. Соціальна структура економіки.
13. Організаційна структура економіки та її основні пропорції: секторна структура, структура бізнесу, структура організаційно-правових форм господарювання.
14. Показники відтворювальної структури економіки та вплив змін у відтворювальних пропорціях на економічне зростання.
15. Класифікація видів економічної діяльності та їх структура.
16. Сутність, види регіональної структури економіки та її показники.
17. Основні структурні пропорції у зовнішній торгівлі України.
18. Товарна структура експорту та імпорту в Україні.
19. Сутність економічного розвитку. Його відмінність від категорії «економічне зростання». Геометричні моделі економічного розвитку.

20. Методики обрахунку показників кількісних змін економічного розвитку.
21. Показники якісних змін економічного розвитку. Методика розрахунку комплексу індексів, які використовуються у міжнародній практиці.
22. Сутність та передумови посткейнсіанських моделей економічного розвитку. Основні положення моделі економічного зростання Дж.Робінсон.
23. Сутність та передумови неокласичних моделей економічного зростання. Формалізація моделі Р.Солоу. «Золоте правило» нагромадження.
24. Основні положення моделей економічного розвитку країн, що розвиваються.
25. Сутність інституціональної теорії розвитку.
26. Концепція ендогенного впливу НТП на економічний розвиток. Модель П.Ромера.
27. Основні підходи до виокремлення етапів економічного розвитку. Можливості їх поєднання.
28. Сутність стратегічної мети економічного розвитку України. Основні напрямки змін.
29. Сутність та функції інститутів.
30. Порівняльний аналіз основних положень «старого» та «нового» інституціоналізму.
31. Правила та права: сутність та порівняльний аналіз.
32. Сутність права власності.
33. Різниця між трансакцією та обміном товарами (послугами).
34. Особливості трансакції угоди порівняно з трансакцією управління.
35. Вплив розподілу трансакційних витрат між учасниками обміну на загальну величину цих витрат.
36. Специфіка визначення контракту в новій інституціональній економічній теорії.
37. Інституційні аспекти ринкового господарства.
38. Взаємозв'язок економічної системи та інституційного середовища.

39. Призначення, роль та структура державних фінансів.
40. Бюджетна система України як центральна ланка системи державних фінансів.
41. Державний бюджет України: структура доходів та видатків.
42. Місцеві бюджети: особливості формування в Україні.
43. Податкова система України: основні елементи та їх характеристика.
44. Система державних внутрішніх та зовнішніх запозичень: особливості в Україні.
45. Система державних цільових фондів: склад, джерела та призначення.
46. Розвиток державного соціального страхування.
47. Основні риси та відмінності між однорівневою та дворівневою банківськими системами.
48. Інструменти регулювання центральним банком діяльності комерційних банків.
49. Види комерційних банків, які функціонують в Україні та їх характеристика.
50. Роль і місце парабанківської системи у кредитній системі країни.
51. Принципи та особливості діяльності небанківських фінансово-кредитних установ.
52. Сутність та відмінності функціонування кредитних спілок та кредитних товариств.
53. Необхідність, принципи та ефективність роботи страхових компаній.
54. Необхідність, принципи та ефективність роботи недержавних пенсійних фондів.
55. Економічні функції держави.
56. Сутність понять: «економічна політика держави», «державне управління економікою», «державне регулювання економіки».
57. Ринковий та державний механізми перерозподілу ресурсів і доходів.
58. Власність в системі розподілу, перерозподілу ресурсів і доходів.
59. Податково-бюджетний механізм перерозподілу ресурсів і доходів.
60. Держава як виробник суспільних благ.
61. Фінансування діяльності бюджетних установ.

62. Взаємовідносини бізнесу і держави як суперечлива система співробітництва і антагонізму.
63. Форми і методи державної підтримки підприємництва.
64. Основні засади теорії державного управління.
65. Об'єкти і суб'єкти державного управління.
66. Американський та європейський підходи до державного управління.
67. Державне управління та виконавча влада.
68. Система органів державної влади та їх повноваження.
69. Цілі державного управління та їх види.
70. Загальні і специфічні функції державного управління.
71. Організація процесу виконання управлінських рішень.
72. Функція планування.
73. Державне регулювання як головна функція державного управління.
74. Контрольна функція державного управління.
75. Система методів державного регулювання економіки.
76. Правові та адміністративні методи державного регулювання економіки.
77. Економічні методи державного регулювання економіки.
78. Сутність і функції соціально-економічного прогнозування.
79. Принципи соціально-економічного прогнозування.
80. Класифікація соціально-економічних прогнозів.
81. Класифікація методів прогнозування.
82. Державне прогнозування економічного і соціального розвитку України.
83. Необхідність системного підходу у формуванні соціально-економічної політики.
84. Сутність та етапи побудови стратегії соціально-економічної політики держави.
85. Види державних програм економічного і соціального розвитку.
86. Сутність державного програмно-цільового планування, класифікація державних цілевих програм.
87. Етапи програмно-цільового планування.
88. Балансовий та нормативний методи планово-економічних розрахунків.

89. Принципи та система державного програмування економічного і соціального розвитку України.
90. Структура Державної програми економічного і соціального розвитку України.
91. Благо як економічна категорія.
92. Економічний добробут за А.Пігу.
93. Способи вимірювання корисності (ординалізм і кардиналізм).
94. Принцип ефективності В.Парето у розподілі благ.
95. Теорія соціального вибору.
96. Основні функції суспільного добробуту.
97. Основні види та джерела доходів.
98. Причини нерівності в розподілі доходів населення.
99. Бідність – причини появи та прогресування.
100. Показниками нерівності в розподілі доходів.
101. Програми перерозподілу доходів та їх вплив на індекс Джині та на криву Лоренца.
102. Вартісна величина прожиткового мінімуму? середовища України.
103. Система платного природокористування.
104. Розподіл платежів за забруднення довкілля між державним та місцевими бюджетами.
105. Економічний збиток від впливу на природні комплекси господарської діяльності.
106. Республіканський позабюджетний фонд охорони довкілля.
107. Основні механізми зовнішньоторговельних і міжнародних фінансових зв'язків.
108. Основні показники активності країни у міжнародних економічних відносинах.
109. Міжнародні економічні та фінансові організації: необхідність і переваги співробітництва України з ними.
110. Стратегія розвитку національної економіки в умовах глобалізації: концептуальні засади та основні напрямки.

111. Внутрішньо та зовнішньо орієнтовані стратегії розвитку держави: основні складові їх формування, недоліки та переваги.
112. Основні теорії міжнародної конкурентоспроможності країни.
113. Конкурентні переваги та конкурентоспроможність: зв'язок між цими поняттями.
114. Визначення конкурентоспроможності національної економіки: основні підходи та методики.
115. Національна, економічна та зовнішньоекономічна безпека країни та напрями її забезпечення.

9. ПОРЯДОК ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ

Оцінювання знань студентів здійснюється на підставі результатів поточного і підсумкового контролю знань.

Поточне оцінювання знань

Об'єкти поточного контролю знань

Об'єктами поточного контролю знань студента є три види навчальної діяльності:

- рівень засвоєння знань та активність роботи на семінарських (практичних) заняттях;
- виконання завдань для самостійного опрацювання, до яких входять: розрахункові завдання, реферат;
- виконання модульних завдань під контролем викладача.

Оцінювання рівня знань та активності роботи на семінарських (практичних) заняттях

При контролі *рівня знань та активності роботи студента* оцінюванню підлягають: рівень знань, продемонстрований у доповідях з теоретичного питання та виступах щодо застосування методики розв'язання практичного

завдання; активність при обговоренні питань, винесених на семінарське (практичне) заняття. Протягом семестру за знання навчального матеріалу та активність роботи на семінарських (практичних) заняттях студент може «заробити» максимально 10 балів.

Рівень знань студента оцінюється на підставі його доповіді з теоретичного питання та результатів розв'язання практичного завдання за шкалою 10; 5; 0 балів згідно з такими критеріями:

<i>Кількість балів</i>	<i>Критерії</i>
10	Заслуговує студент, який всебічно, безпомилково і в логічній послідовності вільно розкрив теоретичне питання; самостійно і правильно виконав практичне завдання та продемонстрував знання методики його розв'язання.
5	Виставляється студенту, який дав правильну, але неповну відповідь на теоретичне питання або розкрив всі аспекти поставленого питання, але припустився несуттєвих помилок; в основному володіє знаннями методики розв'язання практичного завдання, але припускається несуттєвих помилок.
0	Виставляється студенту, який не розкрив вузлових елементів теоретичного завдання; не володіє методикою розв'язання практичного завдання або який відмовився відповідати на питання, поставлене викладачем.

Протягом семестру студент може виступати з доповіддю та розв'язанням практичного завдання (за власною ініціативою або за запрошенням викладача) не один, а декілька разів. Тому підсумкова оцінка за цей вид навчальної діяльності визначається як середньо арифметична кількість балів. У разі необхідності вона округляється до величини, яка є кратною 5. Наприклад: $(5+10) : 2 = 7,5$ балів ≈ 10 балів; $(0+5+5) : 3 = 3,3$ балів ≈ 5 балів; $(0+5+0) : 3 = 1,7$ балів ≈ 0 балів.

Активність студента при обговоренні питань, винесених на семінарські (практичні) заняття, оцінюється за шкалою 3; 2; 0 балів в межах семестру: 3 бали – за виступ не менше, ніж на чотирьох заняттях за семестр; 2 бали – за виступ не менше, ніж на трьох заняттях протягом семестру; 0 балів – за позитивні виступи в кількості менше, ніж на двох заняттях за семестр. На відповідну кількість балів (3; 2) може збільшуватися підсумкова оцінка в межах семестру, яка округляється до величини, кратної 5, і не може перевищувати 10 балів.

Оцінювання виконання розрахункового завдання

Розрахункові завдання оцінюються за шкалою 10; 5; 0 балів за такими критеріями:

<i>Кількість балів</i>	<i>Критерії оцінки виконання розрахункового завдання</i>
10	Виставляється студенту, який правильно розрахував не менше, ніж 80% завдань, вільно володіє теорією цих завдань та методикою їх розв'язання, не порушив граничний термін подання звіту.
5	Виставляється студенту, який правильно розрахував менше 80%, але більше половини завдань, не вільно володіє теорією цих завдань та методикою їх розв'язання, несуттєво порушив граничний термін подання звіту.
0	Виставляється студенту, який правильно розрахував менше 50% завдань, не володіє теорією і методикою їх розв'язання, грубо порушив граничний термін подання звіту.

Оцінювання виконання модульних завдань

Кожне модульне завдання оцінюється за шкалою 10; 5; 0 балів згідно з такими критеріями:

<i>Кількість балів</i>	<i>Критерії</i>
10	Виставляється студенту, який дав правильні відповіді на 100-80% всіх питань модульного завдання.
5	Виставляється студенту, який дав правильні відповіді на 70-50% всіх питань модульного завдання.
0	Виставляється студенту, який дав правильні відповіді менше, ніж на 50% всіх питань модульного завдання.

За два модульні завдання студент може максимально отримати 20 балів.

Оцінювання виконання рефератів

Реферати оцінюються за шкалою 10; 5; 0 балів. Оцінка «10 балів» виставляється за повне розкриття теми із залученням статистичних матеріалів; оцінка «5 балів» – за розкриття теми без залучення статистичних матеріалів; оцінка «0 балів» – за неповне розкриття теми або за грубе порушення терміну подання реферату на перевірку.

Загальна оцінка за результатами поточного контролю

У підсумку за всі види поточного контролю знань максимальна сума балів за семестр формується так: $10+10+10+10 = 40$.

Особливості поточного контролю знань студентів заочної форми навчання

Об'єктами поточного контролю знань студентів заочної форми навчання є одне модульне завдання, індивідуальне розрахункове завдання, реферат або есе (на вибір студента). Зміст модульного завдання формується на базі питань, що

охоплюють зміст навчальної програми (розділ 1) та типових практичних завдань (розділ 2). Модульне завдання охоплює ключові питання навчального матеріалу дисципліни.

Модульні завдання студенти виконують у сесійний період згідно з розкладом в аудиторії під контролем викладача. Модульне завдання, що підлягає оцінюванню, подається у формі тесту, кожний з яких включає 10 питань. До їх складу входять лише теоретичні питання.

Оцінювання модульного завдання здійснюється за шкалою 10; 5; 0 балів:

<i>Кількість балів</i>	<i>Критерії</i>
10	Виставляється студенту, який правильно відповів не менше, ніж на 80% всіх питань модульного завдання.
5	Виставляється студенту, який правильно відповів не менше, ніж на 50% всіх питань модульного завдання.
0	Виставляється студенту, який правильно відповів менше, ніж на 50% всіх питань модульного завдання.

Оцінювання індивідуального розрахункового завдання здійснюється за шкалою 20; 10; 0 балів згідно з критеріями, які для студентів денної та вечірньої форм навчання відповідають шкалі 10; 5; 0 балів.

Оцінювання реферату та есе здійснюється за критеріями, що застосовуються до студентів денної та вечірньої форм навчання.

Максимальна оцінка, яку студент-заочник може отримати за всі види поточного контролю, формується за такою формулою: $10+20+10 = 40$ балів.

Оцінювання результатів складання іспиту

Відповідь студента на кожне з 3 завдань екзаменаційного білету оцінюється за шкалою 10, 5, 0 балів згідно з такими критеріями:

- оцінку «10» заслуговує студент, який: а) безпомилково, достатньо повно і без ознак плагіату розкрив теоретичне питання; б) продемонстрував знання

- методики і правильне її застосування при розв'язанні практичного завдання;
- оцінку «5» отримує студент, який: а) на теоретичне питання подав правильну, але неповну відповідь, або повну відповідь з несуттєвими помилками, або повну та правильну відповідь з незначними ознаками плагіату; б) методику розв'язання практичного завдання в основному витримав, але припустився несуттєвих помилок;
 - оцінка «0» виставляється студенту, який: а) не розкрив суттєвих елементів теоретичного питання або його відповідь на питання переважно є плагіатом: б) не володіє методикою розв'язання практичного завдання.

У підсумку результати складання іспиту оцінюються в діапазоні 0–60 балів.

Наведені критерії є основними. Однак, загальна оцінка за іспит може бути знижена до 10 балів за таких умов:

- якщо екзаменаційна письмова робота написана неохайно або нерозбірливим почерком;
- якщо під час проведення іспиту студент порушував дисципліну.

У разі, коли екзаменаційна робота студента оцінена менше, ніж в 30 балів (0, 5, 10, 15, 20, 25), він отримує за іспит незадовільну оцінку (0 балів).

Загальна підсумкова оцінка з дисципліни

Загальна підсумкова оцінка з дисципліни складається з суми балів за результати поточного контролю знань та за виконання екзаменаційних завдань (за умови, що на іспиті студент набрав не менше 30 балів). Якщо на іспиті студент набрав менше 30 балів, а отже отримав незадовільну оцінку, загальна підсумкова оцінка включає лише результати поточного контролю.

До екзаменаційної відомості заносяться сумарні результати в балах поточного контролю та іспиту. Переведення даних 100-бальної шкали оцінювання в чотирьохбальну та шкалу за системою ECTS здійснюється в такому порядку:

Оцінка за бальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою	
85-100	A	«5»	«Відмінно»
80	B	«4»	«Добре»
65-75	C		
60	D	«3»	«Задовільно»
50-55	E		
20-45	FX	«2»	«Незадовільно» з можливістю повторного складання
0-15	F		«Незадовільно» з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Зразок екзаменаційного білета

1. Суть поняття «національне багатство» та його елементи.
2. Бюджетна система України як центральна ланка системи державних фінансів.
3. Загальні і специфічні функції державного управління.

10. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

1. *Бункина М.К.* Национальная экономика: Підручник. – М.: Палеотип, 2002.
2. Национальная экономика: Підручник / Під редакцією П.В. Савченка. – М.: Економист, 2005.
3. *Савруков Н.Т.* и др. Национальная экономика: Конспект лекцій. – СПб: Политехника, 1999.

Додаткова література

1. Конституція України: Прийнята 28.06.1996 // Відомості Верховної Ради України (далі – ВВР). – 1996. – №30.
2. Бюджетний кодекс України: Прийнятий 21.06.2001 // Там само. – 2001. – № 37–38. (зі змінами та доповненнями).
3. Закон України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» від 10.10.1996 // Там само. – 1996. – № 51 (зі змінами та доповненнями).
4. Закон України «Про державні соціальні стандарти та соціальні гарантії» від 10.10.2005 // Там само. – 2005. – № 101 (зі змінами та доповненнями).
5. Закон України «Про лізинг» від 16.12.1997 // Там само. – 1998. – № 16 (зі змінами та доповненнями).
6. Закон України «Про податкову систему України» від 10.10.2005 // Там само. – 2005. – № 201 (зі змінами та доповненнями).
7. Закон України «Про фінансові послуги і державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001 // Там само. 2002. № 1 (зі змінами та доповненнями).
8. Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002–2011 рр.: Послання Президента України до Верховної Ради України. 2002 рік // Урядовий кур'єр. – 2002. – № 100. – С. 5–12.
9. Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2005 році: Звернення Президента України до Верховної Ради України у зв'язку з Посланням

- Президента України до Верховної Ради України // Урядовий кур'єр. – 2006. – № 28. – С. 1–4.
10. *Алимов О.М., Даниленко А.І., Трегобчук В.М.* та ін. Економічний розвиток України: інституціональне та ресурсне забезпечення: Монографія. – К.: Об'єднаний ін-т економіки НАН України, 2005. – 540 с.
 11. *Антонюк Л.Л.* Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізм реалізації: Монографія. – К.: КНЕУ, 2004.
 12. *Белл Д.* Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования: Пер. с англ. – М.: Academia, 1999. – 956 с.
 13. *Біла С.* Державне регулювання галузевої структури економіки України // Економіка України. – 2001, № 5. – С. 30–39.
 14. Введение в институциональный анализ / Под. ред. *В.Тамбовцева.* – М.: ТЕИС, 1996.
 15. *Глазьев С.* Экономическая теория технического развития. – М.: Наука, 1990. – 232 с.
 16. Глобалізація і безпека розвитку: Монографія / *О.Г.Білоус, Д.Р.Лук'яненко* та ін. – К.: КНЕУ, 2001. – С. 415–423.
 17. *Гриненко А.М.* Соціальна політика. – К.: КНЕУ, 2003.
 18. Доклад о развитии человека за 1999 г. – М.: Весь Мир, 2000. – 261 с.
 19. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / За ред. *В.Г. Гейця.* – К.: Ін-т екон. прогнозув.; Фенікс, 2003, С. 95–106; 872–875.
 20. Економіка: Підручник / під ред. доц. *А.С.Булатова,* 2-е видання. – М.: Изд-во БЕК, 1999. – 816 с.
 21. Європейський вибір. Концепція соціально-економічного розвитку України на 2001–2001 роки // www.rada.gov.ua.
 22. Институциональная экономика: новая институциональная экономическая теория: Учебник / Под общей ред. проф. *А.А. Аузана.* – М.: ИНФРА-М, 2006. – 416 с.
 23. *Козюк В.В.* Державний борг в умовах ринкової трансформації економіки України. – Тернопіль: Карт-бланш, 2002.

24. Коуз Р. Фирма, рынок и право. – М.: Дело, 1993.
25. Крючкова І.В. Структурні чинники розвитку економіки України Монографія. – К.: Наукова думка, 2004. – С. 49–61.
26. Курс переходной экономики / Под ред. Л. И. Абалкина. – М.: Финстатинформ, 1997.
27. Лаптев С. М. та ін. Банківська діяльність (вітчизняний та зарубіжний досвід): Навч. посіб. – К.: ВД «Професіонал», 2004.
28. Лесли А. Пал. Аналіз державної політики. – К.: Основи, 1999.
29. Литвиненко Я.В. Податкова політика: Навч. посіб. – Київ: МАУП, 2003.
30. Малий І.Й. Теорія розподілу суспільного продукту. – К.: КНЕУ, 2000.
31. Механізм структурних зрушень в економіці України. – К.: Ін-т економіки НАНУ, 2002.
32. Мочерний С.В. Банківська система України. Навч. посіб. – Л.: Тріада плюс, 2004.
33. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики. – М.: Начала, 1997.
34. Нуреев Р. Теория развития: институциональные концепции становления рыночной экономики // Вопросы экономики. – 2000. – № 5. – С. 145–158.
35. Панасюк Б.Я. Прогнозування та регулювання розвитку економіки. – К.: Поліграфкнига, 1998.
36. Пасічник Ю.В. Бюджетна система України та зарубіжних країн: Навч. посіб. – К.: Знання-Прес, 2003.
37. Прогнозування і розробка програм: методичні рекомендації / За ред. В. Ф. Бесєдіна. – К.: Наук. світ, 2000.
38. Райзберг Б.А., Лобко А.Г. Программно-целевое планирование и управление. – М.: ИНФРА-М, 2002.
39. Стиглиц Дж.Ю. Экономика государственного сектора. – М.: Изд-во Моск. Ун-та «ИНФРА-М», 1997.

40. *Тодаро М.* Экономическое развитие: Учебник: Пер с англ. / Под ред. С.Яковлева, Л.Зевина. – М.: Экономический факультет МГУ, ЮНИТИ. 1997. – 671 с.
41. *Ходов Л. Г.* Основы государственной экономической политики. – М.: БЕК, 1997.
42. *Черныш Е. А., Молчанова Н. П., Новикова А. А., Салтанова Т. А.* Прогнозирование и планирование. – М.: ПРИОР, 1999.
43. *Чистов С.М. Никифоров А.С., Куценко Т.Ф.* та ін. Державне регулювання економіки. – К.: КНЕУ, 2004.
44. *Шамхалов Ф.* Государство и экономика. Основы взаимодействия. – М.: Экономика, 2000.
45. *Эггертссон Т.* Экономическое поведение и институты. – М.: Дело, 2001.
46. *Ягодка А.Г.* Соціальна інфраструктура і політика. – К.: КНЕУ, 2000.

Навчально-методичне видання

Толстов В'ячеслав Миколайович

Цибульський Леонід Семенович

НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

**Методичні рекомендації щодо практичних семінарських занять
та самостійної роботи студентів економічних спеціальностей
всіх форм навчання**

Відповідальний за випуск Толстов В. М.
Редактор Щербак Н. В.

Підписано до друку 01.06.10. Формат паперу 60X84/16, папір для
тиражувальних апаратів, друк – на ризографі. Зам. № 66-2/10,
наклад 112 прим.

Надруковано в Редакційно-видавничому центрі ДЕТУТ
Свідоцтво про реєстрацію Серія ДК № 3079 від 27.12.2007
03049,Київ-49,вул. Миколи Лукашевича,19